



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Lichaam, eer en recht in middeleeuws Friesland : een studie naar de Oudfriesse boeteregisters

Nijdam, J.A.

Citation

Nijdam, J. A. (2008, October 2). *Lichaam, eer en recht in middeleeuws Friesland : een studie naar de Oudfriesse boeteregisters*. *Middeleeuwse studies en bronnen*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13139>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13139>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Appendices bij deel I

Appendix 1 Overzicht van het Oudfriesse corpus

Dit overzicht is bedoeld als een snelle ingang in het Oudfriesse corpus. Het gaat daarbij in de eerste plaats om alle teksten die in het Oudfries geschreven zijn. De verzamelhandschriften krijgen de meeste aandacht, omdat zij centraal staan in dit onderzoek. De overige Oudfriesse bronnen (oorkonden, administratieve bronnen, kronieken, etc.) worden slechts beknopt behandeld. Ten slotte wordt hieronder verwezen naar de bestaande literatuur over en edities van de Nederlandse corpora die vertalingen van Oudfries recht bevatten.

Wie na het lezen van deze appendix het Oudfriesse corpus wil bestuderen doet er het beste aan als eerste de instrumenten van Pieter Gerbenzon en Rolf Bremmer te raadplegen.¹ In de voetnoten bij de tekst van het boek is telkens het nummer aangegeven dat een Oudfriesse rechtstekst in het *Apparaat voor de studie van Oudfries recht* van Gerbenzon heeft (afgekort als 'App.').

- A Oosterlauwers Friesland
 - I Rechtshandschriften / Verzamelhandschriften
 - II Overige Oudoostfriesse bronnen en fragmenten
- B Westerlauwers Friesland
 - I Rechtshandschriften / Verzamelhandschriften
 - II Overige Oudwestfriesse bronnen en fragmenten
- C Nederlandse handschriften met Fries recht
 - I Riustringer Corpus
 - II Emsingoër Corpus
 - III Ommelander Corpus

A Oosterlauwers Friesland

I Rechtshandschriften / Verzamelhandschriften

Riustringen

Handschrift: Riustringer 1

Afkorting: R1

Andere benamingen: Eerste Riustringer Handschrift, Asegaboek (?)

Datering: ca. 1300

Korte beschrijving: Handschrift op perkament met voornamelijk inheems Fries recht

Diplomatische editie: Buma (ed.), *De eerste Riustringer codex*

Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Rüstringer Recht*

Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 78-93, 96-97, 148-161, 500-503

¹ Gerbenzon, *Apparaat voor de studie van Oudfries recht*; Bremmer, *A Bibliographical Guide to Old Frisian Studies*.

Handschrift: Riustringer 2

Afkorting: R2

Andere benamingen: Tweede Riustringer Handschrift, Ms. Oelrichs

Datering: 1327

Korte beschrijving: Het overgeleverde handschrift is een 18^e-eeuws afschrift (ca. 1780), van de hand van de Bremer syndicus Gerhard Oelrichs (1727-1789), van een verloren gegaan origineel, dat in de colofon op 1327 wordt gedateerd, met voornamelijk inheems Fries recht

Diplomatische editie: Buma (ed.), *Het tweede Rüstringer handschrift*

Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Rüstringer Recht*

Handschrift: Riustringer 3

Afkorting: R3

Andere benamingen: Derde Riustringer Handschrift

Datering: 15^e eeuw

Korte beschrijving: Fragment van een Nederduits gekleurde Oudfriesse tekst die als inheems Fries recht getypeerd kan worden.

Diplomatische editie: Holthausen, 'Altfriesische Münzwerte und Bußsätze'

Kritische editie: Zie Appendix 3, nr. 4

Handschrift: Riustringer 4

Afkorting: R4

Andere benamingen: Vierde Riustringer Handschrift

Datering: ca. 1300

Korte beschrijving: Fragment van een perkamenten handschrift dat sterk op Riustringer 1 moet hebben geleken. Slechts bewaard als zogenaamde *membra disjecta*, bevattende een stukje van het *Riustringer Boeteregister*

Diplomatische editie: Gerbenzon, 'Oudfriesse handschriftfragmenten in de Koninklijke Bibliotheek'

Kritische editie: Zie Appendix 3, nr. 3

Brokmerland

Handschrift: Brokmer 1

Afkorting: B1

Andere benamingen: Eerste Brokmer Handschrift

Datering: eind 13^e eeuw

Korte beschrijving: Perkamenten handschrift met inheems Fries recht. Bevat op de laatste pagina het *Victorburer Strafregister*

Diplomatische editie: Buma (ed.), *Die Brokmer Rechtshandschriften*; His, *Das Strafrecht der Friesen im Mittelalter*, 359-362 (=Victorburer Strafregister)

Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Brokmer Recht*

Handschrift: Brokmer 2

Afkorting: B2

Andere benamingen: Tweede Brokmer Handschrift

Datering: 1345

Korte beschrijving: Perkamenten handschrift met inheems Fries recht

Diplomatische editie: Buma (ed.), *Die Brokmer Rechtshandschriften*

Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Brokmer Recht*

Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 162-285

Emsingo
 Handschrift: Emsingoër 1
 Afkorting: E1
 Andere benamingen: Eerste Emsingoër Handschrift
 Datering: ca. 1400
 Korte beschrijving: Perkamenten handschrift
 Soort recht: Voornamelijk inheems Fries recht
 Diplomatische editie: Sipma (ed.), *De eerste Emsinger Codex*.
 Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Emsiger Recht*
 Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 94-95

Handschrift: Emsingoër 2
 Afkorting: E2
 Andere benamingen: Tweede Emsingoër Handschrift
 Datering: ca. 1450
 Korte beschrijving: Perkamenten handschrift
 Soort recht: Voornamelijk inheems Fries recht
 Diplomatische editie: Fokkema (ed.), *De tweede Emsinger codex*
 Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Emsiger Recht*

Handschrift: Emsingoër 3
 Afkorting: E3
 Andere benamingen: Derde Emsingoër Handschrift
 Datering: ca. 1450
 Korte beschrijving: Perkamenten handschrift
 Soort recht: Voornamelijk inheems Fries recht
 Diplomatische editie: Fokkema (ed.), *De derde Emsinger codex*
 Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Emsiger Recht*

Handschrift: Emsingoër 4
 Afkorting: E4
 Andere benamingen: Vierde Emsingoër Handschrift
 Datering: Afschrift uit de achttiende eeuw door Gerhard Oelrichs
 Korte beschrijving: Oudfrieze vertaling van het kanonieke proceshandboek *Processus iudicii*
 Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Emsiger Recht*

Hunsingo
 Handschrift: Hunsingoër 1
 Afkorting: H1
 Andere benamingen: Eerste Hunsingoër Handschrift, Ms. Wicht
 Datering: ca. 1300
 Korte beschrijving: Perkamenten handschrift met voornamelijk inheems Fries recht
 Diplomatische editie: Hoekstra (ed.), *De eerste en tweede Hunsinger Codex*
 Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Hunsingoer Recht*

Handschrift: Hunsingoër 2
 Afkorting: H2
 Andere benamingen: Tweede Hunsingoër Handschrift, Ms. Scaliger
 Datering: ca. 1300

Korte beschrijving: Perkamenten handschrift met voornamelijk inheems Fries recht
 Diplomatische editie: Hoekstra (ed.), *De eerste en tweede Hunsinger Codex*
 Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Hunsingoer Recht*
 Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 114-117, 128-147

Handschrift: Hunsingoër 3
 Afkorting: H₃
 Andere benamingen: Derde Hunsingoër Handschrift
 Datering: ca. 1300
 Korte beschrijving: Fragment van de 17 *Keuren*, ontdekt door J. Brouwer
 Diplomatische editie: Brouwer, 'Hwet in pear flardtsjes parkemint yen leare kinne'; Bremmer, 'Old Frisian dialectology'

Fivelgo
 Handschrift: Codex Fivelgo
 Afkorting: F
 Andere benamingen: Fivelgoër Handschrift
 Datering: ca. 1430
 Korte beschrijving: Papieren handschrift met voornamelijk inheems Fries recht
 Diplomatische editie: Sjölin (ed. en vert.), *Die 'Fivelgoer' Handschrift*
 Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Das Fivelgoer Recht*
 Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 98-113, 460-463

II Overige Oudoostfriesse bronnen en fragmenten

Oudfries Psalmfragment: Zie Langbroek, 'Condensa atque tenebrosa'.
 Fragment Oldambster Landrecht: Zie Alma, 'Het Oudfriesse landrecht van het Oldambt'.
 Oudoostfriesse Oorkonden: Zie Blok, *Oorkondenboek van Groningen en Drente*.
 Klauwregister van Slochteren: Zie Alma en Vries, 'Summa agrorum in Slochtra'.

B Westerlauwers Friesland

I. Rechtshandschriften / Verzamelhandschriften

Handschrift: Druk
 Afkorting: D
 Andere benamingen: Freeska Landriucht, W₁
 Datering: ca. 1485
 Korte beschrijving: Incunabel (9 exemplaren bekend) met inheems Fries recht, voorzien van Latijnse glossen die verwijzen naar het Romeins-kanonieke recht
 Editie: Von Richthofen, *Friesische Rechtsquellen*. Nog geen moderne editie van de gehele incunabel voorhanden. Enkele teksten zijn uitgegeven, zie: Bary en Meijering, 'Het westerlauwers Seendrecht' / Van Klaarbergen, *Das Altwestfriesische jüngere Schulzenrecht*, 20-84 / Nijdam, 'The Old West Frisian Composition Tariff *Bireknade Bota*'. Zie ook Appendix 3, nr. 10.
 Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 496-499

Handschrift: Jus Municipale Frisonum
 Afkorting: J
 Andere benamingen: W₂

2 Zie hoofdstuk 9.1.

Datering: Afschrift uit ca. 1538 van verschillende, oudere leggers (15^e eeuw)²
 Korte beschrijving: Papieren handschrift
 Kritische editie: Buma en Ebel (ed. en vert.), *Westerlauwersches Recht I*
 Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 300-451, 464-465, 480-495

Handschrift: Codex Unia

Afkorting: U

Andere benamingen: Codex Gabbemae in quarto, W₃

Datering: ca. 1470

Korte beschrijving: Verloren gegaan handschrift, waarvan tenminste twee gedeeltes afgeschreven zijn in 1475 door Syds van Unia. Of hij het derde en jongste gedeelte ook afschreef staat open. Dit handschrift, dat inhoudelijk grote overeenkomsten met Druk en Jus vertoont, is uitsluitend bekend door het afschrift dat Franciscus Junius er ca. 1670 van maakte. Het was op dat moment in het bezit van Simon Abbes Gabbema, landshistorienschrijver van Friesland, van wie Junius het leende

Editie: Nog geen moderne editie van het gehele handschrift voorhanden. Enkele teksten zijn wel uitgegeven. Zie: Van Buijtenen, *De Leppa*, 111-112 / Van Buijtenen, *Frieslands middeleeuwse marktrechten*, 70-71 / Brouwer, *Thet Autentica Riocht*, 38-76 / Gerbenzon et al., *Fryske stikken út Codex Furmerius*, dl. I, 29-40, 62-67, dl. II, 33-42, 138 / Van Klaarbergen, *Das Altwestfriesische jüngere Schulzenrecht*, 20-84 / Meijering, *De Willekeuren van de Opstalsboom*, 24-68 / Meijering, *Ommelander handschriften als spiegel van de Oudfriesche rechtsliteratuur*, 18-22 / Sipma, *Fon alra fresena fridome*, 131, 133, 137-138, 158-163 / Steller, *Das altwestfriesische Schulzenrecht*, 54-150 / Steller, *Abriss der altfriesischen Grammatik*, 107-115, 121-131 / Van Blom, 'De dorpsgemeenten in Friesland', 433-443. Zie ook Appendix 3, nrs. 5-9, 11

Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 74-77, 118-127, 466-471

Handschrift: Codex Furmerius

Afkorting: Fs

Korte beschrijving: Collectie afschriften van Oudfriesche teksten van Bernard Furmerius (1542 - 1616) die na diens dood in een band samengebonden is

Diplomatische editie: Gerbenzon et al. (ed.), *Fryske stikken út Codex Furmerius*; Biesheuvel, 'Gesta Fresonum'

Gedeeltelijke Nederlandse vertaling: Vries, *Asega, is het dingtijd?*, 452-459; Biesheuvel, 'Gesta Fresonum'

Handschrift: Codex Aysma

Afkorting: A

Datering: ca. 1500

Korte beschrijving: Papieren handschrift met Romeins-Canoniek recht

Kritische editie: Buma, Gerbenzon, Tragter-Schubert (ed. en vert.), *Codex Aysma: die altfriesischen Texte*

Handschrift: Codex Roorda

Afkorting: Ro

Datering: ca. 1500

Korte beschrijving: Papieren handschrift met grote Romeins-Canoniekrechtelijke tekst, genaamd *Jurisprudentia Frisica*. Deze wordt voorafgegaan door een stuk van *Landrecht der Friezen / Oud Schoutenrecht* (voorzien overigens van uitvoeriger Latijnse glossen dan in Druk te vinden zijn).

Diplomatische editie: De Haan Hettema, *Jurisprudentia Frisica*

Handschrift: Codex Parisiensis

Afkorting: Pa

Datering: ca. 1500

Korte beschrijving: Oudfrieze tekst over Canoniek recht. Onderdeel van een convoluut die zich in de Bibliothèque Nationale te Parijs bevindt (Manuscrit Néerlandais 45 f. 258v-271)

Diplomatische editie: Gerbenzon, *Codex Parisiensis*

Handschrift: Leeuwarder Stedstiole

Afkorting: LS

Andere benamingen:

Datering:

Korte beschrijving: Politieregister van Leeuwarden, lopende van 1502 tot 1504

Diplomatische editie: Vries en Oosterhout (ed.), *De Leeuwarder Stedstiole 1502 – 1504*

Handschrift: Snitser Recesboeken

Afkorting: SR

Datering: 1490-1517

Korte beschrijving: Omvangrijk politieregister van Sneek, lopende van 1490 tot 1517

Diplomatische editie: Oosterhout (ed.), *Snitser Recesboeken 1490-1517*

Handschrift: Codex van Bernardus Rordahusim

Andere benamingen: Baseler Huwelijks toespraken / Huwelijkspreken

Datering: 1445

Korte beschrijving: verzamelhandschrift met artesteksten. Inhoudsopgave in Buma, *Aldfryske houlikstaspraken*, 2-15

Diplomatische editie: Buma, *Aldfryske houlikstaspraken* (uitsluitend de Oudfrieze huwelijks toespraken en de Vita Huberti)

II Overige Oudwestfrieze bronnen en fragmenten

1) Oudfrieze kronieken en verwante literaire teksten

Sommige van de kronieken zijn opgenomen in Jus. Zie verder:

Campbell (ed.), *Thet Freske Rüm. Tractatus Alwini*.

Hoekstra, *Vier Frieze Kronieken*.

Meijering, H.D. (ed.), *Oudfrieze kronieken*.

Reimers, 'Die Lateinische Vorlage der "Gesta Frisiorum"'.
2) Oudwestfrieze Oorkonden

Er zijn ongeveer 1100 oorkonden uit Westerlauwers Friesland overgeleverd, voornamelijk uit de 15^e eeuw. Zie:

Sipma, *Oudfrieze oorkonden*. dl. 1-3.
Vries, *Oudfrieze oorkonden*. dl. 4.

C Nederduitse handschriften met Fries recht

I. Riustringer Corpus

Er is uit het Riustringer gebied een klein aantal handschriften overgeleverd met Nederduitse vertalingen van (Riustringer) Oudfrieze teksten. Zie:

Borchling, *Die niederdeutschen Rechtsquellen Ostfrieslands*.

Johnston, 'The Middle Low German Translations of Old Frisian Legal Texts'.

II Emsingoër Corpus

Ook uit Emsingo is een viertal handschriften overgeleverd met Nederduitse vertalingen van Oudfriesse teksten. Zie:

Borchling, *Die niederdeutschen Rechtsquellen Ostfrieslands*.

Johnston, 'The Middle Low German Translations of Old Frisian Legal Texts'

III Ommelander Corpus

Over de omvang van het Ommelander corpus (met Nederduitse vertalingen van Oudfriesse teksten) is lang gespeculeerd. Recent is door een aantal experts een lijst opgesteld, bestaand uit ongeveer 150 handschriften, daterend uit de vijftiende tot en met de negentiende eeuw (met een zwaartepunt in de zestiende). Zie verder:

Johnston, *Codex Hummercensis*.

Johnston, 'The Middle Low German Translations of Old Frisian Legal Texts'.

Appendix 2 Overzicht van de wondlijsten in de *Lex Frisionum**1 Titel 22*

HOOFD

- 1-8 Op het hoofd slaan: doof (1) en stom worden (2), harde klap (3); bloed vloeien (4); schedel (5-6) of hersenen (7-8) beschadigd
- 9 oor afgeslagen
- 10 neus afgeslagen
- 11-13 rimpels in het voorhoofd doorsneden
- 14 wenkbrauw doorsneden
- 15 ooglid verwond
- 16 neus doorstoken
- 17 snor afgeslagen
- 18 kaak doorgeslagen
- 19-21 tanden uitgeslagen

ROMP

- 22 sleutelbeen gekerfd
- 23 rib gekerfd

ARM EN HAND

- 24-26 arm breken
- 27-34 hand en vingers afslaan
- 35-44 verstuijing van vingers, hand en arm (*liduwagi*)

OOG

- 45-46 oog blind maken (45) of uitslaan (46)

ROMP

- 47 borst doorboord
- 48-49 hart
- 50-51 middenrif
- 52 buik
- 53 darm
- 54-55 maag

350 *Appendices bij deel I*

56	darmen, vet v.d. ingewanden
57-59	penis en testikels
	BEEN EN VOET
60	heup/bovenbeen doorgeslagen
61	scheenbeen doorgeslagen
62-64	voeten en tenen: voet af (62); tenen af (63); verstuijing in de tenen (<i>liduwagi</i>) (64)
	OVERIG
65	iemand bij het haar grijpen (vgl. Ofri. <i>faxfang</i>)
66-70	opmeten van wonden (vgl. Ofri. <i>metewunde</i>)
71-74	botsplinters uit wond
75	meerdere wonden samentrekken in een compensatie
76-79	arm en been, hand en voet lam of afgeslagen (arm=been, hand=voet)
80-81	long of adem door wond naar buiten
82	kneveling (vgl. Ofri. <i>bende</i>)
83	iemand in het water werpen (vgl. Ofri. <i>wapeldepene</i>)
84-86	doorboring van arm of heup (84), kaak of tong (85), heupen en scrotum (86)
87	iemand uit het water redden
88	borsten v.e. vrouw betasten (vgl. Ofri. <i>unriucht onfeng</i>)
89	schaamdelen v.e. vrouw betasten (vgl. Ofri. <i>basefeng</i>)
[90]	epiloog: compensaties slaan op vrije man: edele is een derde hoger, <i>litus</i> is helft minder

2 *Additio Sapientum, Titel 2*

	HAND EN VINGERS [WLEMAR]
1	hand afgeslagen
2-5	vingers af (wijsvinger [2]; middelvinger [3]; ringvinger en pink [4]; duim [5])
6	handpalm af
7-9	bovenste, middelste, onderste knokkel af
10	vingers lam

3 *Additio Sapientum, Titel 3*

	VOET EN TENEN [WLEMAR: 1-58]
1	voet af
2-4	tenen af (grote teen [2]; teen daarnaast [3]; overige drie tenen [4])
5-7	bovenste, middelste, onderste knokkel af
	HOOFD
8	Op het hoofd slaan: doof en stom worden
9	oor afgeslagen
10-13	neus af of doorboord
14	kaak doorboord
15	wenkbrauw doorsneden
16	gezichtsverminking (vgl. Ofri. <i>wlitewlemmelsa</i>)
17	snor afgesneden
18	oog of mond gekneusd
19	ooglid afgesneden
20-21	rimpels doorsneden

- 22 overgevoeligheid voor hitte en koude op de wond (vgl. Ofri. *bete and kelde*)
 23 schedelbreuk
 24-27 botsplinters uit wond (24), bot beschadigd door het wapen

ROMP

- 28-29 ribben afgeslagen (28) of beschadigd (29)
 30 wond reikt tot ingewanden
 31 maag of darmen doorboord
 32 verstuijing (*liduwagi*)
 33 merg loopt uit beschadigd bot
 34 verdiept littekenweefsel (*sipido*)
 35 kleiner worden van ledemaat (*smelido*)

DIVERS

- 36-38 tanden uitgeslagen
 39-40 haar uittrekken (39) of grijpen (40) (vgl. Ofri. *faxfang*)
 41 iemand in het water gooien (vgl. Ofri. *wapeldepene*)
 42-43 iemand met een staf slaan (42), wanneer er bloed uit de wonde vloeit (43)
 44 krabwond (*cladolg*)
 45 etterende wonden
 46 verlamming van ledematen
 47-48 oog uitgeslagen (47) of blind (48)
 49-58 opmeten van wonden

TOEVOEGINGEN VAN SAXMUND

- 59 oog, hand en voet uit- of afgeslagen: elk 25 *solidos*
 60 testikels
 61-65 doorsteken van arm, heup, scheenbeen, neus, kaak
 66 iemand in het water gooien (vgl. Ofri. *wapeldepene*)
 67 iemand uit het water redden
 68 paard of rund van een ander verwonden
 69-70 onopzettelijke daad
 71-73 boeten zijn van toepassing op vrije man. Edele is een derde hoger, *litus* is helft minder
 74 tong af=een half weergeld
 75 grafschending en lijkberoving

WLEMAR

- 76 roof van echtgenote van een ander
 77-78 onwettig huwelijk

4 *Lex Thuringorum*, Titel 6

WLEMAR

- 14-19 doorboringen (maag, ingewanden, heupen, scrotum)
 20 oog of mond gekneusd
 21-22 kleiner worden van ledemaat (vgl. Ofri. *lithsmelinge*)
 23-24 hand verwonden van harpspeler, goudsmid (23) of wevende vrouw (24)

Verantwoording van de afbeeldingen

- Afbeelding 1 Versloot Cartografie
Afbeelding 2 Schladt, *Kognitive Strukturen von Körperteil-Vokabularien*, 62.
Afbeelding 3 Wilkins, *From Part to Person*, 25.
Afbeelding 4 Jansen-Sieben, 'Het menselijk lichaam en de geneeskunde', 245.
Afbeelding 5 Universiteitsbibliotheek Basel Hs. F VIII 2 fol. 94v.
Afbeelding 6 Schipper, *Tao. De levende religie van China*, 141.
Afbeelding 7 Tilley, *Metaphor and Material Culture*, 46.
Afbeelding 8 Bazelmans, *By Weapons Made Worthy*, 169.
Afbeelding 9 Lentz, *Konflikt, Ehre, Ordnung*, 343, nr. 199.
Afbeelding 11 Versloot Cartografie
Afbeelding 14 Foto Regnerus Steensma
Afbeelding 15 Wellcome Library, Londen, hs. WMS49, f. 35.
Afbeelding 18 Van Lengen (red.), *Die Friesische Freiheit des Mittelalters*, 123.
Afbeelding 19 Foto Fries Museum, Leeuwarden.
Afbeelding 20 Forgeng, *The Medieval Art of Swordsmanship*, 53.
Afbeelding 21 Universiteitsbibliotheek Leiden Hs. BPL 3281 (p. 5).
Afbeelding 22 Foto Regnerus Steensma
Afbeelding 23 Stracke, *Tracht und Schmuck Alt frieslands*, Tafel 4.
Afbeelding 24 Nauta, *Die altfriesischen allgemeinen Busztaxen*, 96.

Afkortingen

Oudfriese Boeteregisters

B_{Ag} / B_{Al}=*Algemeen Boeteregister*
B_B=*Brokmer Boeteregister*
B_{Br}=*Bireknade Bota*
B_{Dg}=*Boeteregister van Dongeradeel*
B_{Em}=*Emsingoër Boeteregister*
B_F=*Fivelgoër Boeteregister*
B_{FD}=*Boeteregister van Ferwerderadeel en Dongeradeel*
B_{FW}=*Boeteregister van Franekeradeel en Wonseradeel*
B_{Gr}=*Boeteregister van de grandscriwer*
B_{Hm}=*Boeteregister van de Hemmen*
B_{Hu}=*Hunsingoër Boeteregister*
B_{Ir}=*Interregionaal Boeteregister*
B_{Iw}=*Interregionaal Boeteregister Van Walddethum*
B_{KJ}=*Boeteregister van Kampa Jeldric*
B_{Lw}=*Boeteregister van Leeuwarderadeel*
B_{Ru}=*Riustringer Boeteregister*
B_{W5D}=*Boeteregister van Wonseradeel en de Vijf Delen*
B_{Wb}=*Boeteregister van Wymbritseradeel*
B_{Wl}=*Westerlauwers Boeteregister*

Oudfriese Handschriften (zie ook appendix 1)

A=Codex Aysma
B₁=Brokmer 1
B₂=Brokmer 2
D=Druk
E₁=Emsingoër 1
E₂=Emsingoër 2
E₃=Emsingoër 3
F=Codex Fivelgo

F_s=Codex Furmerius
H₁=Hunsingoër 1
H₂=Hunsingoër 2
H₃=Hunsingoër 3
J=Jus Municipale Frisonum
P_a=Codex Parisiensis
R₁=Riustringer 1
R₂=Riustringer 2
R₃=Riustringer 3
R₄=Riustringer 4
R_o=Codex Roorda
U=Codex Unia

Talen

D_{ts}.=Duits
M_{hd}.=Middelhoogduits
M_{nd}.=Middelnederduits
M_{nls}.=Middelnederlands
N_{ls}.=Nederlands
O_{eng}.=Oudengels
O_{fri}.=Oudfries
O_{hd}.=Oudhoogduits
O_{ijsl}.=Oudijslands
O_{Ofri}.=Oudoostfries
O_{Wfri}.=Oudwestfries
P_{gm}.=Protogermaans
P_{IE}=Proto-Indo-europees

Algemene Afkortingen

i.e.=*id est*
Ibid.=*Ibidem*
id.=*idem*
s.v.=*sub voce*
vgl.=vergelijk

Bronnen en literatuur

Bronnenedities

- Bartholomeus Anglicus, *Liber de proprietatibus rerum Bartholomei Anglici* (Straatsburg 1485).
- Biesheuvel, I.E., 'Gesta Fresonum, een Oudfries kroniekje in *Codex Furmerius*', *It Beaken* 61 (1999), 145-167.
- Blok, P.J., et al. (ed.), *Oorkondenboek van Groningen en Drente*. 2 dln. (Groningen 1896 en 1899).
- Borchling, C., *Die niederdeutschen Rechtsquellen Ostfrieslands. I. Die Rechte der Einzel-landschaften* (Aurich 1908).
- Brandenburgh, H. (ed.), *Jancko Douwama's geschriften* (Leeuwarden 1830).
- Breuker, Ph.H. (ed.), *Landrecht der Vriesne: tekstuitgave en commentaar* (Leeuwarden 1996).
- Brouwer, J.H. (ed.), *Thet Autentica Riocht. Met inleiding, glossen, commentaar en woordenlijst* (Van Gorcum: Assen 1941).
- Brouwer, J.H., 'Hwet in pear flardtsjes parkemint yen leare kinne', *Frysk Jierboek* (1943) 32-35.
- Buma, W.J. (ed.), *Die Brokmer Rechtshandschriften*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 5 (Den Haag 1949).
- Buma, W.J. (ed.), *Het tweede Rüstringer handschrift*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 8 (Den Haag 1954).
- Buma, W.J. (ed.), *Aldfryske houlikstaspraken* (Assen 1957).
- Buma, W.J. (ed.), *De eerste Rüstringer codex*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 11 (Den Haag 1961).
- Buma, W.J. en W. Ebel (ed.), *Das Rüstringer Recht*. Altfriesische Rechtsquellen 1 (Göttingen 1963).
- Buma, W.J. en W. Ebel (ed.), *Das Brokmer Recht*. Altfriesische Rechtsquellen 2 (Göttingen 1965).
- Buma, W.J. en W. Ebel (ed.), *Das Emsiger Recht*. Altfriesische Rechtsquellen 3 (Göttingen 1967).
- Buma, W.J. en W. Ebel (ed.), *Das Hunsingoer Recht*. Altfriesische Rechtsquellen 4 (Göttingen 1969).
- Buma, W.J. en W. Ebel (ed.), *Das Fivelgoer Recht*. Altfriesische Rechtsquellen 5 (Göttingen 1972).
- Buma, W.J. en W. Ebel (ed.), *Westerlauwersches Recht I. Jus Municipale Frisonum*. Altfriesische Rechtsquellen 6. 2 Vols. (Göttingen 1977).
- Buma, W.J., P. Gerbenzon en M. Tragter-Schubert (ed.), *Codex Aysma: die altfriesischen Texte* (Assen/Maastricht 1993).
- Campbell, A., (ed.), *Thet Freske Rüm. Tractatus Alvini* (Den Haag 1952).
- Cilliers, L., 'Vindicianus' *Gynaecia*: Text and Translation of the Codex Monacensis', *The Journal of Medieval Latin* 15 (2005), 153-236.
- Eckhardt, K.A. (ed.), *Leges Anglo-Saxonum 601-925*. Germanenrechte neue Folge (Göttingen 1958).
- Eckhardt, K.A., en A. Eckhardt (ed.), *Lex Frisionum*. Monumenta Germaniae Historica. Fontes iuris Germanici antiqui in usum scholarum separatim editi XII. (Hannover 1982).

- Ehmck, D.R., en W. von Bippen (ed.), *Bremisches Urkundenbuch* (Bremen 1873).
- Faulkes, A., (vert. en inl.), *Snorri Sturluson. Edda* (Londen 1987).
- Fokkema, K. (ed.), *De tweede Emsinger codex*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 7 (Den Haag 1953).
- Fokkema, K. (ed.), *De derde Emsinger codex*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 10 (Den Haag 1959).
- Forgeng, J.L., *The Medieval Art of Swordsmanship. A Facsimile and Translation of Europe's Oldest Personal Combat Treatise, Royal Armouries MS I.33* (The Chivalry Bookshelf; Union City 2003).
- Friedländer, E. (ed.), *Ostfriesisches Urkundenbuch. 2 dln.* (Emden 1878-1881).
- Gerbenzon, P., et al. (ed.), *Fryske stikken út Codex Furmerius. In rige foarstúdzjes fan Grinzer en Uterter frizisten*. Estrikken 33 en 34 (Groningen s.a. [1963]).
- Gerbenzon, P., *Codex Parisiensis*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 9 (Den Haag 1954).
- Gerbenzon, P., (ed.), *Kleine Oudfriesche kronieken* (Groningen 1965).
- Gerbenzon, P., 'Oudfriesche handschriftfragmenten in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 50 (1982) 263-277.
- Haan Hetteema, M. de, *Jurisprudencia Frisca of Friesche Regtkennis*. 3 dln. (Leeuwarden 1834-1835).
- Hoekstra, J. (ed.), *De eerste en tweede Hunsinger Codex*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 6 (Den Haag 1950).
- Holthausen, F., 'Altfriesische Münzwerte und Bußsätze', *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 60 (1936) 458-60.
- Jansen, H.P.H., en A. Janse (ed. en vert.), *Kroniek van het klooster Bloemhof te Wittewierum* (Hilversum 1991).
- Kroesen, J.M.C. (vert.), *De saga van Egil zoon van Skalla-Grím* (Leiden 1970).
- Lambooi, H.Th.M., en J.A. Mol (eds. en reds.), *Vitae Abbatum Orti Sancte Marie. Vijf abtenlevens van het klooster Mariëngaarde in Friesland* (Hilversum en Leeuwarden 2001).
- Lindauer, J. (ed. en vert.), *Germania. Bericht über Germanien. Übersetzt, kommentiert und herausgegeben von Josef Lindauer* (München 1988).
- Lübing, H. (red. en vert.), *Die Rasteder Chronik, 1059-1477* (Oldenburg 1976).
- Meijering, H.D. (ed.), *Oudfriesche kronieken uit het handschrift Leeuwarden RA Schw. 3992. Co-Frisica I* (Amsterdam / Kiel 1986).
- Möhlmann, G., et al. (ed.), *Ostfriesisches Urkundenbuch III* (Aurich 1975).
- Nijdam, J.A. (ed. en vert.), 'The Old West Frisian Composition Tariff *Bireknade Bota* (Part 2)', *Us Wurk* 50 (2001), 27-64.
- Oldenburger Verein für Altertumskunde und Landesgeschichte (ed.), *Oldenburgisches Urkundenbuch. 7 dln.* (Oldenburg 1914-1935).
- Oosterhout, M. (ed.), *Snitser Recesboeken 1490-1517* (Assen 1960).
- Oosterhout, M., et al. (ed.), *Pax Groningana. 204 oarkonden út it Grinzer Gemeente-archyf oer de forhâlding Grins-Fryslân yn de fyftjinde ieu* (Groningen 1975).
- Otten, M. (vert.), *De saga van Njal. Brennu-Njals saga. Vertaald uit het Oudijlands en van aantekeningen voorzien door Marcel Otten. Met een inleiding van prof. dr. M.C. van den Toorn* (Amsterdam 2000).
- Porzio, L., en G. Mele (ed. en vert.), *Arte Gladiatoria Dimicandi. 15th Century Swordsmanship of Master Filippo Vadi* (Union City 2002).
- Richthofen, K. von, *Friesische Rechtsquellen* (Berlijn 1840).
- Schaik, R. van, *Walfridus van Bedum. Een duizend jaar oude Groninger overlevering* (Groningen 1985).
- Schwartzenberg en Hohenlansberg, G.F. baron thoe, *Groot Placaat- en Charterboek van Vriesland, deel I* (Leeuwarden 1768).

- Sipma, P. (ed.), *Oudfriesche oorkonden I*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 1 (Den Haag 1927).
- Sipma, P. (ed.), *Oudfriesche oorkonden II*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 2 (Den Haag 1933).
- Sipma, P. (ed.), *Oudfriesche oorkonden III*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 3 (Den Haag 1941).
- Sipma, P. (ed.), *De eerste Emsinger Codex*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 4 (Den Haag 1943).
- Sjölin, B. (ed.), *Die 'Fivelgoer' Handschrift I-II*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 12/13 (Den Haag 1970-75).
- Steller, W. (ed.), *Das altwestfriesische Schulzenrecht* (Breslau 1926).
- Vries, J. de, *Zes novellen uit het oude IJsland* (Den Haag 1943).
- Vries, O., en M.G. Oosterhout (ed.), *De Leeuwarder Stedstiole 1502 – 1504. Tekstuitgave met inleiding, aantekeningen, indices en glossarium* (Groningen 1982).
- Vries, O. (ed.), *Oudfriesche oorkonden IV*. Oudfriesche Taal- en Rechtsbronnen 14 (Den Haag 1977).
- Worp van Thabor, *Kroniek van Friesland IV*. Uitgave: Worp Tyaerda van Rinsumageest, *Vierde boek der Kronijken van Friesland, bevattende de geschiedenis van de vijftiende eeuw*. (Leeuwarden 1850).
- Worp van Thabor, *Kroniek van Friesland V*. Uitgave: Worp Tyaerda van Rinsumageest, *Vijfde boek der Kronijken van Friesland, bevattende de geschiedenis van het begin der zestiende eeuw*. (Leeuwarden 1871).

Literatuur

- Algra, N.E., 'Eedsfoarmen yn it Aldfryske rjocht', *Us Wurk* 12 (1963), 80-89.
- Algra, N.E., *Ein. Enkele rechtshistorische aspecten van de grondeigendom in westerlauwers Friesland* (Groningen 1966).
- Algra, N.E., *Zeventien Keuren en Vierentwintig Landrechten* (2e dr.; Doorn 1992).
- Algra, N.E., *Positieve discriminatie van vrouwen in de middeleeuwen* (Groningen 1993).
- Algra, N.E., 'Rechtshistorische aspecten van het Landrecht der Vriesne', in: Ph.H. Breuker (ed.), *Landrecht der Vriesne: tekstuitgave en commentaar* (Leeuwarden 1996), 91-223.
- Algra, N.E., 'Concordantie op de uitgaven van de Landrecht-redacties', in: Ph.H. Breuker (ed.), *Landrecht der Vriesne: tekstuitgave en commentaar* (Leeuwarden 1996), 270-273.
- Algra, N.E., 'The Relation between Frisia and the Empire from 800-1500 in the Light of the Eighth of the Seventeen Statutes', in: R.H. Bremmer, T.S.B. Johnston en O. Vries (reds.), *Approaches to Old Frisian Philology*. Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik 49 / Estrikken 72 (Amsterdam, Atlanta/GA en Groningen 1998), 1-76.
- Algra, N.E., *Oudfries Recht 800-1256* (Leeuwarden 2000).
- Algra, N.E., 'De Fryske mark ûnder de Brunen (1027-1071, 1080-1086, 1088-1089)', *It Beaken* 64 (2002), 1-60.
- Althoff, G., 'The Variability of Rituals in the Middle Ages', in: G. Althoff, J. Fried en P.J. Geary (red.), *Medieval Concepts of the Past. Ritual, Memory, Historiography* (Cambridge 2002), 71-88.
- Amberger, C., 'Reconstructing Ancient Martial Arts', *Journal of Western Martial Art* April 2003 (2003) (http://ejmas.com/jwma/articles/2003/jwmaart_amberger_0403.htm)
- Andersen, E.S., 'Lexical Universals of Body-Part Terminology', in: J. Greenberg, C. Ferguson and E. Moravcsik (eds.), *Universals of Human Language. Vol.3: Word Structure* (Stanford 1978), 335-368.

- Anderson, G.A., en M.E. Stone, *An Electronic Edition of the Life of Adam and Eve* (<http://www3.iath.virginia.edu/anderson/iath.report.htmlElectronic>).
- Anderson, P., *A Zone of Engagement* (Londen en New York 1992).
- Anderson, Th.M., en W.I. Miller, *Law and Literature in Medieval Iceland. Ljósvetninga saga and Valla-Ljóts saga* (Stanford 1989).
- Anderson, Th.M., *The Growth of the Medieval Icelandic Sagas, 1180-1280* (Ithaca, NY 2006).
- Ariely, D., *Predictably Irrational. The Hidden Forces That Shape Our Decisions* (New York 2008).
- Bächtold-Stäubli, H. (ed.), *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*. 10 dln. (Berlijn en Leipzig 1927-1942).
- Barkow, J.H., L. Cosmides en J. Tooby (red.), *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture* (New York 1992).
- Bausinger, H., 'Zur Algebra der Kontinuität', in: H. Bausinger en W. Brückner, *Kontinuität? Geschichtlichkeit und Dauer als volkskundliches Problem* (Berlijn 1969), 9-30.
- Bazelmans, J.G.A., *By Weapons Made Worthy. Lords, Retainers and Their Relationships in Beowulf*. Amsterdam Archeological Studies 5 (Amsterdam 1999).
- Bazelmans, J.G.A., et al., 'Zoden aan de dijk. Kleinschalige dijkbouw in de late prehistorie en protohistorie van noordelijk Westergo', *De Vrije Fries* 79 (1999), 7-73.
- Bazelmans, J.G.A., 'De waarde van geschenken in het Oudengelse gedicht *Beowulf*', in: A. Komter (red.), *Het geschenk. Over de verschillende betekenissen van geven* (Amsterdam 1997), 91-107.
- Beck, H., 'Seelenwörter des Germanischen', in: R. Bergmann, et al. (reds.), *Althochdeutsch II: Wörter und Namen. Forschungsgeschichte* (Heidelberg 1987), 985-999.
- Becker, A.E., *Body, Self, and Society. The View from Fiji* (Philadelphia 1995).
- Becker, G., *Geist und Seele im Altsächsischen und Althochdeutschen. Der Sinnbereich des Seelischen und die Wörter gēst-geist und seola-sēla in den Denkmälern bis zum 11. Jahrhundert* (Heidelberg 1964).
- Berkel, G. van, en K. Samplonius, *Nederlandse plaatsnamen. De herkomst en betekenis van onze plaatsnamen* (Utrecht 1995).
- Besteman, J.C., *Vikingen in Noord-Holland? De zilverschat van Wieringen in het licht van de Noormanneninvallen* (Amsterdam 1996).
- Biersack, A., 'Word made Flesh: Religion, the Economy and the Body in the Papua New Guinea Highlands', *History of Religions. An International Journal for Comparative Historical Studies* 36 (1996), 85-111.
- Bijsterveld, A.J.A., 'Eergevoel en conflictbeheersing in aristocratische en geestelijke kringen in de twaalfde-eeuwse Nederlanden', *Millennium, tijdschrift voor middeleeuwse studies* 11.2 (1997), 99-112.
- Bijsterveld, A.J.A., *Do ut des. Gift Giving, Memoria, and Conflict Management in the Medieval Low Countries* (Hilversum 2007).
- Bildhauer, B., *Medieval Blood* (Cardiff 2006).
- Birkhan, H., 'Eine altfriesische Tradition zur Konstituierung von Recht und Freiheit', *Rostocker Beiträge zur Sprachwissenschaft* 7 (1999), 63-85.
- Black-Michaud, J., *Feuding Societies* (Oxford 1980).
- Blacking, J., 'Towards an Anthropology of the Body', in: J. Blacking (red.), *The Anthropology of the Body* (Londen 1978), 1-28.
- Blécourt, A.S. de, *Kort begrip van het oud-vaderlands burgerlijk recht* (6^e druk, J.B. Wolters: Groningen en Jakarta 1950).
- Bloch, M., *Prey into Hunter: The Politics of Religious Experience* (Cambridge 1992).
- Blockmans, W.P., 'Vete, partijstrijd en staatsmacht: een vergelijking (met de nadruk op Vlaanderen)', in: J.W. Marsilje et al. (reds.), *Bloedwraak, partijstrijd en pacificatie in laat-middeleeuws Holland* (Hilversum 1990), 9-33.

- Blom, Ph. van, 'De dorpsgemeenten in Friesland', *De Vrije Fries* 14 (1881), 337-443.
- Boersma, U.J., 'De frou yn 'e Fryske wetten', *Us Wurk* 10 (1961), 58-85.
- Bohannan, P.J., *Social Anthropology* (New York 1963).
- Bourdieu, P., *Outline of a Theory of Practice* (Cambridge 1977).
- Boutkan, D., 'Riustring Old Frisian *fal*, *fili* and *Sincfalon*', *Us Wurk* 45 (1996), 1-21.
- Boutkan, D., en S.M. Siebinga, *Old Frisian Etymological Dictionary*. Leiden Indo-European Etymological Dictionaries 1 (Brill: Leiden 2005).
- Bowman, J., *Honor. A History* (New York 2006).
- Braekman, W.L., *Middeleeuwse witte en zwarte magie in het Nederlands taalgebied. Ge-commentarieerd compendium van incantamenta tot einde 16de eeuw* (Gent 1997).
- Brain, R., *The Decorated Body* (Londen 1979).
- Braune, W., *Althochdeutsches Lesebuch* (16^e druk; Tübingen 1979).
- Bremmer, R.H., *A Bibliographical Guide to Old Frisian Studies* (Odense 1992).
- Bremmer, R.H., 'Old Frisian dialectology and the position of the "Ommelanden"', in A. Petersen and H.F. Nielsen (reds.), *A Frisian and Germanic Miscellany. Published in honour of Nils Århammar on his Sixty-Fifth Birthday, 7 August 1996*. Nowelle 28/29 (odense 1996), 1-18.
- Bremmer, R.H., 'The Geographical Division and Periodization of Old Frisian', in: H.H. Munske et al. (red.), *Handbuch des Friesischen. Handbook of Frisian Studies* (Tübingen 2001), 602-606.
- Bremmer, R.H., *Hir is eskriven. Lezen en schrijven in de Friese landen rond 1300* (Hilversum 2004).
- Breuker, Ph.H. en A. Janse, 'Beelden', in: Ph.H. Breuker en A. Janse (reds.), *Negen eeuwen Friesland – Holland. Geschiedenis van een haat – liefdeverhouding* (Leeuwarden en Zutphen 1997), 9-66.
- Brown, C.H., 'General Principles of Human Anatomical Partonomy and Speculations on the Growth of Partonomic Nomenclature', *American Ethnologist* 3 (1976), 400-424.
- Brown, D.E., *Human Universals* (New York 1991).
- Brown, P., *The Rise of Western Christendom. Triumph and Diversity AD 200-1000* (Cambridge Massachusetts en Oxford 1996).
- Brundage, J.A., *Medieval Canon Law* (Londen en New York 1995).
- Buijtenen, M.P. van, 'De structuur van den eersten Emsinger codex', *Nederlandsch Archievenblad* 50 (1945/6), 136-142.
- Buijtenen, M.P. van, *De grondslag van de Friese vrijheid* (Assen 1953).
- Buijtenen, M.P. van, *De Leppa. Een rechtshistorisch-waterstaatkundige bijdrage* (Dokkum 1944).
- Buijtenen, M.P. van, *Frieslands middeleeuwse marktrechten* (Leeuwarden 1965).
- Buma, W.J., *Het Godsoordeel in de Oud-Friese literatuur. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Friese taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht* (Groningen/Batavia 1949).
- Buma, W.J., 'Geestelijke literatuur in Oud-Friesland', in: W.J. Buma, P. Gerbenzon en A. Wadman, *Trijeresom. Ynliedingen bâlden yn de Fryske seksje fan it Ned. Philologekongres 1950. Utjown mei stipe fan de Fryske Akademy* (Groningen 1950), 5-50.
- Buma, W.J., 'De hund yn 'e Iemsgoaër boeten', *Us Wurk* 7 (1958), 25-32.
- Buma, W.J., 'De riedselige hund', *Us Wurk* 7 (1958), 53-54.
- Buma, W.J., 'De oplossing fan in rjochtsfilologysk riedsel? Oer *grandeboek*, *grandskriivere* en *granderagrytman*', in: W.J. Buma et al. (red.), *Bydragen wiid oan de neitins fan Mr. M.G. Oosterhout (1920-1970)*. *Us Wurk* 21-22 (Groningen 1972-73), 7-18.
- Buma, W.J., *Vollständiges Wörterbuch zum westerlauwersschen Jus Municipale Frisonum* (Leeuwarden 1996).

- Buma, W.J., 'Zum Rüstringer Wort fili', *Us Wurk* 47 (1998), 19-24.
- Byock, J.L., 'Feuding in Viking-Age Iceland's Great Village', in: W.C. Brown en P. Górecki (reds.), *Conflict in Medieval Europe. Changing Perspectives on Society and Culture* (Aldershot en Burlington 2003), 229-242.
- Chagnon, N.A., *Yönomamö. The Fierce People* (3^e ed.; Fort Worth etc. 1983).
- Chardonnens, L.S., *Anglo-Saxon Prognostics. A Study of the Genre with a Text Edition* (Zuidveen 2006).
- Claes, E., R. Foqué en T. Peters (red.), *Punishment, Restorative Justice and the Morality of Law* (Antwerpen en Oxford 2005).
- Cliteur, P.B., *Moreel Esperanto: naar een autonome ethiek* (Amsterdam 2007).
- Cohen, K.S., *Handboek Chigong* (Utrecht en Antwerpen 1998).
- Davidson, H.R.E., *The Sword in Anglo-Saxon England. Its Archaeology and Literature* (Oxford 1962).
- Dekker, C., 'Between Rome and Rustringen: Latin Loan Words in Old Frisian', in P. Boersma et al. (red.) *Philologia Frisica Anno 1999. Lêzingen fan it fyftjinde Frysk filologekongres 8, 9 en 10 desimber 1999* (Leeuwarden 2000), 27-56.
- Deutsches Rechtswörterbuch* (<http://drw-www.adw.uni-heidelberg.de/drw/>).
- Diamond, A., *Primitive Law, Past and Present* (Londen 1971).
- Dijkstra, W.G., *Uit Friesland's volksleven van vroeger en later: volksverleveringen, volksgebruiken, volksvertellingen, volksbegrippen. 2 dln.* (Leeuwarden 1892-1894).
- Dilcher, G., en E.M. Distler (red.), *Leges – Gentes – Regna. Zur Rolle von germanischen Rechtsgewohnheiten und lateinischer Schrifttradition bei der Ausbildung der frühmittelalterlichen Rechtskultur* (Berlijn 2006).
- Dinges, M., 'Ehre als Thema der historischen Anthropologie. Bemerkungen zur Wissenschaftsgeschichte und zur Konzeptualisierung', in: K. Schreiner en G. Schwerhoff (reds.), *Verletzte Ehre. Ehrkonflikte in Gesellschaften des Mittelalters und der Frühen Neuzeit* (Keulen etc. 1995), 29-62.
- Douglas, M., *Purity and Danger* (Londen 1966).
- Douglas, M., *Natural Symbols. Explorations in Cosmology* (Harmondsworth 1973).
- Duby, G., *The Three Orders. Feudal Society Imagined* (Chicago en Londen 1980).
- Ebel, W., 'Etwas von der Rechtskunst der Friesen', in: W. Ebel, *Rechtsgeschichtliches aus Niederdeutschland* (Göttingen 1970), 1-18.
- Ehbrecht, W., *Landesherrschaft und Klosterwesen im Ostfriesischen Fivelgo (970-1290)* (Münster 1974).
- Ehbrecht, W., 'Gemeinschaft, Land und Bund im Friesland des 12. bis 14. Jahrhunderts', in: H. van Lengen (red.), *Die Friesische Freiheit des Mittelalters – Leben und Legende* (Ostfriesische Landschaftliche Verlags- und Vertriebsgesellschaft mbH: Aurich 2003), 134-193.
- Eliade, M., *Shamanism. Archaic Techniques of Ecstasy* (Londen 1964).
- Eliade, M., *De mythe van de eeuwige terugkeer. Archetypen en hun herbaling* (Hilversum 1964).
- Elsakkers, M., 'Her anda neylar: An intriguing criterion for abortion in Old Frisian law', *Scientiarum Historia* 30 (2004), 107-154.
- Erler, A., en E. Kaufmann (red.), *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. 5 dln.* (Berlijn 1964-1998).
- Evans, V., en M. Green, *Cognitive Linguistics. An Introduction* (Edinburgh 2006).
- Fields, R., *The Code of the Warrior: in History, Myth, and Everyday Life* (Harper Perennial: New York 1991).
- Fischer-Homberger, E., *Medizin vor Gericht. Gerichtsmedizin von der Renaissance bis zur Aufklärung* (Bern/Stuttgart/Vienna 1983).
- Fletcher, R., *The Conversion of Europe. From Paganism to Christianity* (Londen 1997).

- Fletcher, R., *Bloodfeud. Murder and Revenge in Anglo-Saxon England* (Londen 2002).
- Flowers, S.E., 'Toward an Archaic Germanic Psychology', *Journal of Indo-European Studies* 11 (1983), 117-138.
- Fokkema, K., 'De fia-eed', *It Beaken* 12 (1950), 69-82.
- Foley, W.A., *Anthropological Linguistics. An Introduction* (Malden en Oxford 1997).
- Formsma, W.J., 'De oorlog tussen de Ernerenses en de Uthusenses in de dertiende eeuw', *Groningse Volksalmanak 1965-1966* (1966) 1-16.
- Foucault, M., *Discipline and Punish: the Birth of the Prison* (Londen 1977) (vertaling van: *Surveiller et punir* [Parijs 1975]).
- Fowler, C., *The Archaeology of Personhood. An Anthropological Approach* (Londen en New York 2004).
- Gerbenzon, P., *Excerpta Legum. Onderzoekingen betreffende enkele Friese rechtsboeken uit de vijftiende eeuw* (Groningen/Djakarta 1956).
- Gerbenzon, P., *Emo van Huizinge, een vroege decretalist. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen op 8 juni 1965* (Groningen 1965).
- Gerbenzon, P., 'Der altfriesische *asega*, der altsächsische *eosago* und der althochdeutsche *esago*', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 41 (1973), 75-91.
- Gerbenzon, P., *Apparaat voor de studie van Oudfries recht*. 2 dln. (Groningen 1981).
- Gerbenzon, P., B.S. Hempenius-van Dijk en O. Vries, 'Tweemaal panding van paarden ten laste Gerkesklooster. Vertaling en commentaar bij twee Oudfriesse documenten uit de vijftiende eeuw', *Pro Memorie. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden* 3.1 (2001), 19-31.
- Ginzburg, C., *De kaas en de wormen. Het wereldbeeld van een zestiende-eeuwse molenaar* (Amsterdam 1981).
- Ginzburg, C., *De benandanti. Hekserij en vruchtbaarheidsriten in de zestiende en zeventiende eeuw* (Amsterdam 1986).
- Ginzburg, C., *Extasen. Een ontcijfering van de heksensabbat* (Amsterdam 1993).
- Glaudemans, C., *Om die wrake wille. Eigenrichting, veten en verzoening in laat-middeleeuws Holland en Zeeland* (Hilversum 2004).
- Godden, M., 'Anglo-Saxons on the Mind', in: M. Lapidge adn H. Gneuss (reds.), *Learning and Literature in Anglo-Saxon England. Studies presented to Peter Clemoes on the Occasion of his Sixty-Fifth Birthday* (Cambridge 1985), 271-298.
- Goetz, H.W., *Moderne Mediävistik. Stand und Perspektiven der Mittelalterforschung* (Darmstadt 1999).
- Goff, J. le, *De cultuur van middeleeuws Europa* (Amsterdam 1987).
- Goff, J. le, *De woekeraar en de hel. Economie en religie in de middeleeuwen* (Amsterdam 1987) (vertaling van: *La bourse et la vie. Economie et religion au Moyen Age* [1986]).
- Goff, J. le, en N. Truong, *Une histoire du corps au Moyen Age* (Parijs 2003).
- Goff, J. le, 'Head or Heart? The Political Use of Body Metaphors in the Middle Ages', in: M. Feher et al. (reds.), *Fragments for a History of the Human Body. Part Three* (New York 1989), 13-26.
- Golowin, S., et al., *De grote mythen van de wereld* (Leuven 1999).
- Goody, J., *The Development of the Family and Marriage in Europe* (Cambridge etc. 1983).
- Goossens, L., et al. (reds.), *By Word of Mouth. Metaphor, Metonymy and Linguistic Action in a Cognitive Perspective* (Amsterdam en Philadelphia 1995).
- Gosses, I.H., 'De Friesche hoofdeling', in: I.H. Gosses, *Verspreide geschriften* (Groningen 1946), 402-450.
- Graichen, G., *Das Kultplatzbuch. Ein Führer zu den alten Opferplätzen, Heiligtümern und Kultstätten in Deutschland* (Hamburg 1990).
- Green, D.H., *Language and History in the Early Germanic World* (Cambridge 1998).

- Grimm, J., *Deutsche Rechtsalterthümer*. 2 dln. (4e dr.; Leipzig 1899 / Darmstadt 1994).
- Groebner, V., 'Das Gesicht wahren: abgeschnittene Nase, abgeschnittene Ehre in der spätmittelalterlichen Stadt', in: K. Schreiner en G. Schwerhoff (reds.), *Verletzte Ehre. Ehrkonflikte in Gesellschaften des Mittelalters und der Frühen Neuzeit* (Keulen etc. 1995), 361-380.
- Gurevich, A.J., *Historical Anthropology of the Middle Ages* (Cambridge 1992).
- Halbertsma, H., 'Enige merkwaardige gebruiken in het Friesland der dertiende eeuw', *Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in Nederland* 6 (1955), 155-158.
- Harris, J., 'Die altenglische Heldendichtung', in: K. von See (red.), *Europäisches Frühmittelalter*. Neues Handbuch der Literaturwissenschaft 6 (Wiesbaden 1985), 237-276.
- Hasenfratz, H.P., 'Seelenvorstellungen bei den Germanen und ihre Übernahme und Umformung durch die christliche Mission', *Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte* (1986), 19-31.
- Hastrup, K., *Culture and History in Medieval Iceland. An Anthropological Analysis of Structure and Change* (Oxford 1985).
- Helten, W.L. van, *Zur Lexicologie des Altostfriesischen* (Amsterdam 1907).
- Helten, W.L. van, 'Uit de Friesche wetten', in: P.N. van den Berg (red.), *Album Kern: opstellen geschreven ter eere van Dr. H. Kern, hem aangeboden door vrienden en leerlingen op zijn zeventigsten verjaardag den VI April MDCCCIII* (Leiden 1903), 109-110.
- Hen, Y., *Culture and Religion in Merovingian Gaul A.D. 481-751* (Leiden etc. 1995).
- Henstra, D.J., *The Evolution of the Money Standard in Medieval Frisia. A Treatise on the History of the Systems of Money of Account in the Former Frisia (c. 600-c. 1500)*, (Groningen 2000).
- Henstra, D.J., 'Geldsoorten in de middeleeuwse Friese boeteregisters, in het bijzonder in het exemplaar van "Druk" van Hemma Odda zin', *It Beaken* 62 (2000), 100-119.
- Henstra, D.J., 'De herkomst van de Saksische gravenrechten in Westlauwers Friesland (ca. 950-ca. 1150)', *It Beaken* 63 (2001), 15-27.
- Henstra, D.J., 'De grafelijkheid in Westlauwers Friesland na de moord op Hendrik de Vette (1101-1138)', *It Beaken* 64 (2002), 61-78.
- Henstra, D.J., 'De eerste optekening van de algemeen-Friese keuren', *It Beaken* 64 (2002), 99-128.
- Henstra, D.J., 'De wereldlijke positie van de bisschop van Utrecht in Westlauwers Friesland', *It Beaken* 65 (2003), 125-144.
- Henstra, D.J., 'Repliek op het artikel van J.R.G. Schuur over de grafelijkheid in Westlauwers Friesland van 1101 tot ca. 1130', *It Beaken* 66 (2004), 1-16.
- Hiestand, R., 'Oliver Scholasticus und die Pariser Schulen zu Beginn des 13. Jahrhunderts. Zu einem neuen Textfund', *Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins* 58 (1987), 1-34.
- Hill, T.D., 'Two notes on the *Fia-eth*', in: R.H. Bremmer, T.S.B. Johnston en O. Vries (reds.), *Approaches to Old Frisian Philology*. Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik 49 / Estrikken 72 (Amsterdam, Atlanta/GA en Groningen 1998), 169-178.
- His, R., *Das Strafrecht der Friesen im Mittelalter* (Leipzig 1901).
- His, R., 'Untersuchungen zu den älteren Rechtsquellen Ostfrieslands. I. Der Brokmerbrief und das Emsgauer Pfennigschuldbuch, II. Hunsgauer und Emsgauer Bußtaxen, III. Die Überlieferung der gemeinfriesischen Bußtaxen', *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung* 57 (1937), 58-137.
- Hobley, C.W., *Ethnology of A-Kamba and Other East African Tribes* (Cambridge 1910).
- Hoekstra, E., 'Frisian Relics in the Dutch Dialects', in: H.H. Munske, et al. (red.), *Handbuch des Friesischen. Handbook of Frisian Studies* (Tübingen 2001), 138-142.
- Hoekstra, J., *Vier Friese kronieken. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Friese taal en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam op 18 October 1948* (Den Haag 1948).

- Hofmann, D., 'Zu der neuen Ausgabe und Übersetzung der altfriesischen handschrift *Jus Municipale Frisonum*. Mit Untersuchungen zur Textgeschichte der westerlauwerschen Bußtaxen', *It Beaken* 41 (1979), 337-358.
- Holthausen, F., en D. Hofmann, *Altfriesisches Wörterbuch* (Heidelberg 1985).
- Horstmanhoff, H.F.J., 'De mens als microkosmos. Over de relatie tussen gezondheid, jaargetijd en leeftijd in de antieke geneeskunde', *Hermeneus* 65 (1993), 209-218.
- Huisman, K., *Penjumer halsbân*. Monument van de Maand 9/5 (Leeuwarden 1994).
- Huizenga, E., 'Twerc der handen makende sontheyt. Willem van den Egheer tussen ganzenveer en scalpel', in: E. Huizenga, O.S.H. Lie, en L.M. Veltman (reds.), *Een wereld van kennis. Bloemlezing uit de Middel nederlandse artesliteratuur* (Verloren, Hilversum 2002), 169-194.
- Huizenga, E., *Tussen autoriteit en empirie. De Middel nederlandse chirurgieën in de veertiende en vijftiende eeuw en hun maatschappelijke context* (Hilversum 2003).
- Huizinga, J., *Homo ludens. Proeve eener bepaling van het spel-element der cultuur* (Haarlem 1938).
- Hulscher, H., 'De omslag van zoengeld over de verwanten van een doodslager volgens het Rechtsboek van Den Briel', *Pro Memorie. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden* 4.1 (2002), 68-86.
- Itersen, W. van, 'Vrouwenvoogdij – Friesland en Groningen', *Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis* 15 (1937), 78-96.
- Jaekel, H., 'Die münzmetrologischen Anhaltspunkte für die Erkenntnis der altfriesischen Ständeversammlung', *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung* 30 (1909), 49-102.
- Jager, E., 'Speech and the Chest in Old English Poetry: Orality or Pectorality?', *Speculum* 65 (1990), 845-859.
- Janse, A., 'De waarheid van een falsum. Op zoek naar de politieke context van het Karelspriivilege', *De Vrije Fries* (1991), 7-28.
- Janse, A., *Grenzen aan de macht. de Friese oorlog van de graven van Holland omstreeks 1400*. Hollandse historische reeks 19 (Den Haag 1993).
- Janse, A., 'Graaf Willem II van Holland en de Friese vrijheidslegende', in: Ph.H. Breuker en A. Janse (reds.), *Negen eeuwen Friesland – Holland. Geschiedenis van een haat – liefdeverhouding* (Leeuwarden en Zutphen 1997), 77-86.
- Jansen, H.P.H., *Emo, tussen angst en ambitie. Een Groninger abt in de dertiende eeuw*. Stad en Lande historische reeks 3 (Utrecht 1984).
- Jansen, M. (red.), *Smartengeld. Uitspraken van de Nederlandse rechter over de vergoeding van immateriële schade* (z.pl. 2000).
- Jansen, W., 'Gouden huwelijksgeven. Symbolen van liefde en strijd', in: A. Komter (red.), *Het geschenk. Over de verschillende betekenissen van geven* (Amsterdam 1997), 207-221.
- Jansen-Sieben, R., 'Het menselijk lichaam en de geneeskunde', in: M. Stoffers (ed.), *De middeleeuwse ideeënwereld, 1000-1300* (Heerlen en Hilversum 1994).
- Johnston, T.S.B., '"Ene zie borch tho bouwenn ..." A New Look at the *Pan-Frisian Dike Law* in Light of a Low German Ommeland Version', *Us Wurk* 44 (1995), 1-37.
- Johnston, T.S.B., *Codex Hummercensis (Groningen, UB, PEIP 12). An Old Frisian Legal Manuscript in Low Saxon Guise* (Leeuwarden 1998).
- Johnston, T.S.B., 'Old Frisian Law and the Frisian Freedom Ideology: Text and Manuscript Composition as a Marketing Device', in: R.H. Bremmer, T.S.B. Johnston en O. Vries (reds.), *Approaches to Old Frisian Philology* (Amsterdam, Atlanta/GA en Groningen 1998), 179-214.
- Johnston, T.S.B., 'The Old Frisian Law Manuscripts and Law Texts', in: H.H. Munske et al. (red.), *Handbuch des Friesischen. Handbook of Frisian Studies* (Tübingen 2001), 571-586.

- Johnston, T.S.B., 'The Middle Low German Translations of Old Frisian Legal Texts', in: H.H. Munske et al. (red.), *Handbuch des Friesischen. Handbook of Frisian Studies* (Tübingen 2001), 587-593.
- Jong, M. de, 'The Foreign Past. Medieval Historians and Cultural Anthropology', *Tijdschrift voor geschiedenis* 109 (1996), 326-342.
- Klaarbergen, B.W. van, *Das Altwestfriesische jüngere Schulzenrecht* (Drachten 1947).
- Kluge, F., en E. Seebold, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache* (22^e dr; Berlin 1989).
- Knottnerus, O.S., 'Bauernfreiheit', in: H. van Lengen (red.), *Die Friesische Freiheit des Mittelalters – Leben und Legende* (Ostfriesische Landschaftliche Verlags- und Vertriebsgesellschaft mbH: Aurich 2003), 378-403.
- Kok, W., 'Houlik en earberens by ús foarfaers', *It Beaken* 9 (1947), 59-64; 67-73.
- Komter, A., 'Inleiding', in: A. Komter (red.), *Het geschenk. Over de verschillende betekenissen van geven* (Amsterdam 1997), 7-24.
- Krogmann, W., 'Zu den Emsgauer Bußen', *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung* 69 (1952), 345-349.
- Krogmann, W., 'Eine lateinische Vorstufe ostfriesischer Bußregister', *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung* 75 (1958), 352-367.
- Krogmann, W., 'Der strittige Hund', *Us Wurk* 7 (1958), 49-53.
- Krogmann, W., 'Schlußwort', *Us Wurk* 7 (1958), 73.
- Krogmann, W., 'Volksetymologische Umdeutungen einer friesischen Bußtaxe', *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung* 82 (1965), 298-305.
- Krogmann, W., 'Die friesische Vorstufe des "Vetus Ius Frisicum" (17 Küren, 24 Landrechte, allgemeine Bußtaxen)', *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung* 89 (1972), 33-72.
- Krol, J., en B. Wytma (red.), *Skatten fan Tresoar, 45 topstikken / Schatten van Tresoar, 45 topstukken* (Ljouwert / Leeuwarden 2004).
- Künzel, R., *Beelden en zelfbeelden van middeleeuwse mensen. Historisch-antropologische studies over groeps culturen in de Nederlanden, 7de-13de eeuw* (Nijmegen 1997).
- Künzel, R., 'Over continuïteit', in: I. Strouken en O. Rieter (red.), *Inheemse erfenis. Continuïteit en discontinuïteit in de geschiedenis* (Utrecht 2003), 11-14.
- Lakoff, G., *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind* (Chicago 1987).
- Lakoff, G., en M. Johnson, *Metaphors We Live By* (Chicago en Londen 1980).
- Lakoff, G., en M. Johnson, *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought* (New York 1999).
- Land, K. van 't, 'Het verloop van evenwicht. Mens en samenleving in laat-middeleeuwse humoraaltheorieën', *Gewina. Tijdschrift voor de Geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek* 28 (2005), 61-78.
- Leach, E.R., 'Magical hair', *Journal of the Royal Anthropological Institute* 88 (1958), 147-164.
- Lebecq, S., *Fryske keaplju en seefarders fan de iere midsieuwen*. 2 dln. (Ljouwert 1994; vertaling van: *Marchands et navigateurs frisons du haut moyen âge* 2 dln. [Lille 1983]).
- Leenhardt, M., *Do Kamo. Person and Myth in the Melanesian World* (Chicago en Londen 1979).
- Leeuw, K. van der, *Het Chinese denken. Geschiedenis van de Chinese filosofie in hoofdlijnen* (Amsterdam 1994).
- Lendinara, P., 'Frisian Windows', *General Linguistics* 31 (1991), 13-15.
- Lengen, H. van (red.), *Die Friesische Freiheit des Mittelalters – Leben und Legende* (Ostfriesische Landschaftliche Verlags- und Vertriebsgesellschaft mbH: Aurich 2003).

- Lengen, H. van, 'Karl der Große, Jungfrau Maria und andere Heilsbringer als Garanten und Patrone Friesischer Freiheit. Zu den Siegeln der Landesgemeinden Frieslands im Mittelalter', in: H. van Lengen (red.), *Die Friesische Freiheit des Mittelalters – Leben und Legende* (Ostfriesische Landschaftliche Verlags- und Vertriebsgesellschaft mbH: Aurich 2003), 90-133.
- Lengen, H. van, 'Tota Frisia: Sieben Seelande und mehr. Die territoriale Gliederung des freien Frieslands im Mittelalter: ein Überblick mit einer Karte', in: H. van Lengen (red.), *Die Friesische Freiheit des Mittelalters – Leben und Legende* (Ostfriesische Landschaftliche Verlags- und Vertriebsgesellschaft mbH: Aurich 2003), 56-89.
- Lentz, M., *Konflikt, Ehre, Ordnung. Untersuchungen zu den Schmähbriefen und Schandbildern des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit (ca. 1350 bis 1600). Mit einem illustrierten Katalog der Überlieferung*. Veröffentlichungen der historischen Kommission für Niedersachsen und Bremen 217 (Hannover 2004).
- Lewis, S., 'Medieval Bodies Then and Now: Negotiating Problems of Ambivalence and Paradox', in: B.C. Withers en J. Wilcox (red.), *Naked before God. Uncovering the Body in Anglo-Saxon England*. Medieval European Studies 3 (Morgantown 2003), 15-28.
- Lie, O.S.H., 'What is Truth? The Verse-Prose Debate in Medieval Dutch Literature', *Queeste. Tijdschrift over middeleeuwse letterkunde in de Nederlanden* 1 (1994), 34-65.
- Lier, S. van, 'Vechtende Friezen in Groninger godshuizen', *Groninger Kerken* 20 (2003) 68-78.
- Lincoln, B., *Myth, Cosmos and Society. Indo-European Themes of Creation and Destruction* (Cambridge 1986).
- Lincoln, B., *Death, War, and Sacrifice: Studies in Ideology and Practice* (Chicago 1991).
- Lindenbergh, S.D., *Smartengeld* (Deventer 1998).
- Lindow, J., 'Bloodfeud and Scandinavian Mythology', *Alvísmáll* 4 (1994 [1995]), 51-68.
- Lionarons, J.T., 'Bodies, Buildings, and Boundaries: Metaphors of Liminality in Old English and Old Norse Literature', in: A.J. Frantzen en D.A. Robertson (reds.), *Figures of Speech: The Body in Medieval Art, History, and Literature*. Essays in Medieval Studies (Illinois 1994), 43-49.
- MacDonald, G. en M. R. Leary, 'Why does social exclusion hurt? The relationship between social and physical pain', *Psychological Bulletin* 131 (2005), 202-223.
- Mak, G., *Het stadspaleis. De geschiedenis van het paleis op de dam* (Amsterdam en Antwerpen 1997).
- Malinowski, B., *Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea* (Londen 1922).
- Matto, M., 'The Old English Soul and Body I and Soul and Body II: Ending the Rivalry', *Geardagum* 18 (1997), 39-58.
- Mauss, M., 'Les techniques du corps', in: M. Mauss, *Sociologie et anthropologie* (Paris 1950), 365-386.
- Meens, R., *Het tripartite boeteboek: overlevering en betekenis van vroegmiddeleeuwse biechtvoorschriften (met editie en vertaling van vier tripartita)* (Hilversum 1994).
- Meens, R., 'Dronkenschap in de Middeleeuwen', *Tijdschrift voor geschiedenis* 109 (1996), 424-442.
- Meens, R., 'De kerstening van Europa: tussen distantie en betrokkenheid', *Tijdschrift voor geschiedenis* 113 (2000), 368-376.
- Meijering, H.D., 'Widekin, thi forma asega', in: T. Hoekema et al. (reds.), *Flecht op 'e koai: stúdzjes oanbean oan prof. dr. Wybren Jan Buma ta syn sechstichste jierdei* (Groningen 1970), 53-61.
- Meijering, H.D., *De Willekeuren van de Opstalsboom (1323). Een filologisch-historische monografie* (Groningen 1974).

- Meijering, H.D., 'Die altfriesische monosyllabischen Infinitive auf -n und die Gliederung des Altfrisischen', in: R.H. Bremmer et al. (red.), *Aspects of Old Frisian Philology*. Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik 31/32 (Amsterdam 1990), 336-348.
- Meijering, H.D., *Ommelander handschriften als spiegel van de Oudfriesche rechtsliteratuur. Proeve van een editie* (Eigen beheer, Opende 2005).
- Merriam-Webster's Collegiate Dictionary (Springfield 2004), Online: <www.m-w.com>.
- Metzler, I., *Disability in Medieval Europe. Thinking about Physical Impairment during the high Middle Ages, c. 1100-1400* (Londen en New York 2006).
- Milis, L. (red.), *De Heidense Middeleeuwen* (Brussel en Rome 1991).
- Miller, W.I., *Bloodtaking and Peacemaking. Feud, Law, and Society in Saga Iceland* (Chicago en Londen 1990).
- Miller, W.I., *Humiliation. And Other Essays on Honor, Social Discomfort, and Violence* (Ithaca en Londen 1993).
- Miller, W.I., *The Anatomy of Disgust* (Cambridge etc. 1997).
- Miller, W.I., *Eye for an Eye* (Cambridge 2006).
- Mol, J.A., 'Speelkinderen en papenkroost', in: J.A. Mol (red.), *Zorgen voor zekerheid. Studies over Friese testamenten in de vijftiende en zestiende eeuw* (Ljouwert/Leeuwarden 1994), 259-288.
- Mol, J.A., 'Hoofdelingen en huurlingen. Militaire innovatie en de aanloop tot 1498', in: J. Frieswijk et al. (reds.), *Fryslân, staat en macht 1450-1650. Bijdragen aan het historisch congres te Leeuwarden van 3 tot 5 juni 1998* (Hilversum en Leeuwarden 1999), 65-84.
- Mol, J.A., 'Het militair einde van de Friese Vrijheid: de slag bij Laaxum, 10 juni 1498', *Milennium, tijdschrift voor middeleeuwse studies* 13 (1999), 3-20.
- Mol, J.A., 'Het succes van een late Windesheimse reformatie: Haskerconvent 1464-1521', *Jaarboek voor middeleeuwse Geschiedenis* 2 (1999), 162-207.
- Mol, J.A., 'Fryske krigers en de krústochten', *It Beaken* 62 (2000), 1-26.
- Mol, J.A., 'Friese krijgers en de kruistochten', in: B.J.P. van Bavel et al. (red.), *Jaarboek voor middeleeuwse Geschiedenis* 4 (2001), 86-117.
- Mol, J.A., 'Mariëngaarde, het Friese kloosterwezen en de Friese maatschappij', in: H.Th.M. Lambooi en J.A. Mol (eds. en reds.), *Vitae Abbatum Orti Sancte Marie. Vijf abtenlevens van het klooster Mariëngaarde in Friesland* (Hilversum en Leeuwarden 2001), 59-108.
- Mol, J.A., 'Frisian Fighters and the Crusade', *Crusades. Published by Ahsgate for the Society for the Study of the Crusades and the Latin East* 1 (2002), 89-110.
- Mol, J.A., 'Galgen in laatmiddeleeuws Friesland', *De Vrije Fries* 86 (2006), 95-140.
- Mol, J.A., en J. Post, 'De Epposteen van Rinsumageest', *Bulletin KNOB* 103 (2004), 109-121.
- Munske, H.H., 'Angelsächsisch-altfriesische Beziehungen in der Rechtsterminologie für Missetaten', in: T. Hoekema et al. (reds.), *Flecht op 'e koai: stúdzjes oanbean oan prof. dr. Wybren Jan Buma ta syn sechstichste jierdei* (Groningen 1970), 40-52.
- Munske, H.H., *Der germanische Rechtswortschatz im Bereich der Missetaten. Philologische und sprachgeografische Untersuchungen. I. Die Terminologie der älteren westgermanischen Rechtsquellen* (Berlijn/New York 1973).
- Murdoch, B., 'The Old Frisian Adam Octipartitus', *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 40 (1994), 131-138.
- Nauta, K., *Die altfriesischen allgemeinen Busztaxen. Texte und Untersuchungen* (Assen 1941).
- Niederhellmann, A., *Arzt und Heilkunde in den frühmittelalterlichen Leges. Eine wort- und sachkundige Untersuchung* (Berlijn en New York 1983).
- Nieuwhoff, C., W. Diepraam en C. Oorthuys, *Klederdrachten* (Amsterdam en Brussel 1984).
- Nijdam, J.A., 'The loss of Old Frisian *h* in initial consonant clusters', *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 51 (1999), 81-104.

- Nijdam, J.A., 'Measuring Wounds in the *Lex Frisionum* and the Old Frisian Registers of Fines', in P. Boersma et al. (red.), *Philologia Frisica Anno 1999. Lêzingen fan it fyftjinde Frysk filologekongres 8, 9 en 10 desimber 1999* (Leeuwarden 2000), 180-203.
- Nijdam, J.A., 'Het Oudwestfriesse boeteregister *Bireknade Bota* (deel 1)', *Us Wurk* 49 (2000), 81-113.
- Nijdam, J.A., 'Old West Frisian *bī thā sida* 'according to the custom': A Case of Intertextuality', *Us Wurk* 50 (2001), 14-26.
- Nijdam, J.A., 'Twee aardewerken schaaltes. Collectief geheugen, (dis)continuïteit in de Friese cultuur, met het fenomeen "magie" als *case study*', in: R.H. Bremmer et al. (reds.), *Speculum Frisicum. Stúdzjes oanbean oan Philippus H. Breuker* (Leeuwarden en Leiden 2001), 59-75.
- Nijdam, J.A., 'Thit sint tha latha: een niet eerder geïdentificeerde Oudwestfriesse tekst', *Us Wurk* 51 (2002), 43-54.
- Nijdam, J.A., 'De Aldfryske lea', *Hjir. Frysk literêr tydskrift* 6/32 (2003) 6-7; 18-19; 45-46; 68-69; 80.
- Noomen, P.N., 'Suffridus Petrus en de Friese identiteit', in: W. Bergsma, et al. (reds.), *Mythe en geschiedschrijving in Nederland en Friesland*. It Beaken 56/2-3 (Leeuwarden 1994), 146-187.
- Noomen, P.N., 'Consolidatie van familiebezit en status in middeleeuws Friesland', in: J.A. Mol (red.), *Zorgen voor zekerheid. Studies over Friese testamenten in de vijftiende en zestiende eeuw* (Ljouwert/Leeuwarden 1994), 73-174.
- Noomen, P.N., 'De Friese vetemaatschappij: sociale structuur en machtsbases', in: J. Frieswijk et al. (reds.), *Fryslân, staat en macht 1450-1650. Bijdragen aan het historisch congres te Leeuwarden van 3 tot 5 juni 1998* (Hilversum en Leeuwarden 1999), 43-64.
- Noomen, P.N., 'Mariëngaarde en de Friese samenleving', in: H.Th.M. Lambooy en J.A. Mol (eds. en reds.), *Vitae Abbatum Orti Sancte Marie. Vijf abtenlevens van het klooster Mariëngaarde in Friesland* (Hilversum en Leeuwarden 2001), 109-130.
- Noomen, P.N., 'Hachens en Wachens: Feit en fiksje yn midsieusk Fryslân', in: R.H. Bremmer et al. (reds.), *Speculum Frisicum. Stúdzjes oanbean oan Philippus H. Breuker* (Leeuwarden en Leiden 2001), 3-22.
- Oliver, L., *The Beginnings of English Law* (University of Toronto Press: Toronto/Buffalo/Londen 2002).
- O'Neill, J., *Five Bodies. Re-figuring Relationships* (Londen etc. 2004).
- Oosten, M.S. van, 'Inleidende beschouwingen over het oudere Friese bewijsrecht', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 18 (1950), 440-76.
- Oostrom, F.P. van, *Het woord van eer. Literatuur aan het Hollandse hof omstreeks 1400* (2^e dr.: Amsterdam 1988).
- Oostrom, F.P. van, *Stemmen op schrift. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur van het begin tot 1300* (Amsterdam 2006).
- Overeem, R., *Smartegeld. Een rechtsvergelijkende beschouwing over de vergoeding van niet-economische schade* (Zwolle 1979).
- Padberg, L.E. von, *Die Christianisierung Europas im Mittelalter* (Stuttgart 1998).
- Parry, J., en M. Bloch, 'Introduction: Money and the Morality of Exchange', in: J. Parry en M. Bloch (reds.), *Money and the Morality of Exchange* (Cambridge etc. 1989), 1-32.
- Pauwels, P., en A.M. Simon-Vandenberg, 'Body Parts in Linguistic Action. Underlying Schemata and Value Judgements', in: L. Goossens, et al. (reds.), *By Word of Mouth. Metaphor, Metonymy and Linguistic Action in a Cognitive Perspective* (Amsterdam en Philadelphia 1995), 35-69.
- Philippa, M., F. Debrabandere en A. Quak (red.), *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands A - E* (Amsterdam 2003).
- Piët, S., *De emotiemarkt. De toekomst van de belevenismarkt* (s.l. 2003).

- Pinker, S., *The Blank Slate. The Modern Denial of Human Nature* (Londen etc. 2002).
- Platelle, H., 'Vengeance privée et reconciliations dans l'oeuvre de Thomas de Cantimpré', *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis* 42 (1974) 269-281.
- Pohl, W., 'Telling the difference: Signs of ethnic identity', in: W. Pohl en H. Reimitz (reds.), *Strategies of Distinction. The Construction of Ethnic Communities 300-800 AD* (Leiden 1998), 17-69.
- Poortinga, Y., *De palmridder fan Lissabon* (Leeuwarden 1965).
- Popkema, A.T., 'Die altfriesischen Eidesbezeichnungen', in: R.H. Bremmer, S. Laker en O. Vries (red.), *Advances in Old Frisian Philology* (Amsterdam 2008), 325-355.
- Puhvel, J., *Comparative Mythology* (Baltimore en Londen 1987).
- Rainbird, P., 'Marking the Body, Marking the Land. Body as History, Land as History, Tattooing and engraving in Oceania', in: Y. Hamilakis, M. Pluciennik en S. Tarlow (red.), *Thinking through the body. Archaeologies of Corporeality* (New York etc. 2002) 233-247.
- Reimers, H., 'Die Lateinische Vorlage der "Gesta Frisiorum"', *De Vrije Fries* 35 (1939) 96-151.
- Richthofen, K. von, *Altfrisisches Wörterbuch* (Göttingen 1840).
- Rienks, K.A., en G.L. Walther, *Binnendiken en slieperdiken yn Fryslân* (Leeuwarden 1954).
- Roeleveld, A., 'Providentia et plicht: The Old Frisian Words in the Latin Texts of the Hunsingo Manuscripts', in: R.H. Bremmer, G. van der Meer en O. Vries, *Aspects of Old Frisian Philology. Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 31-32 (Amsterdam en Groningen 1990), 371-390.
- Russell, J.C., *The Germanization of early Christianity: a sociohistorical approach to religious transformation* (Oxford 1994).
- Rüster, D., *Alte Chirurgie. Legende und Wirklichkeit* (3^e dr.: Berlin 1991).
- Salomon, A., *Friesische Geschichtsbilder. Historische Ereignisse und kollektives Gedächtnis im Mittelalterlichen Friesland* (Aurich 2000).
- Sayers, W., 'Sexual Defamation in Medieval Iceland: gera meri ór einum "Make a Mare of Someone"', *NOWELE* 30 (1997), 27-37.
- Scheper-Hughes, N., en M. Lock, 'The Mindful Body: A Prolegomenon to Future Work in Medical Anthropology', in: S. van der Geest en A. Rienks (red.), *The Art of Medical Anthropology. Readings* (Amsterdam 1998), 347-368 [oorspronkelijk gepubliceerd in: *Medical Anthropology Quarterly* 1/1 (1987), 6-41].
- Schier, K., en L. von Károlyi, 'Chirurgie', in: H. Beck et al. (reds.), *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 4 (Berlin en New York 1981), 462-476.
- Schild, W., *Die Geschichte der Gerichtsbarkeit. Vom Gottesurteil bis zum Beginn der modernen Rechtsprechung. 1000 Jahre Grausamkeit. Hintergründe, Aberglaube, Hexen, Folter, Tod* (Hamburg 1997).
- Schipper, K., *Tao. De levende religie van China* (Amsterdam 1988).
- Schladt, M., *Kognitive Strukturen von Körperteil-Vokabularien in kenianischen Sprachen. Afrikanistische Monographien* 8 (Köln 1997).
- Schlathölter, M., *Geschichte der Theorie und Praxis der Wundheilung und Wundbehandlung unter besonderer Berücksichtigung des 19. und 20. Jahrhunderts* (Münster 2005).
- Schmidt, H., 'Eine friesische Fehde: Die "Menalda-Fehde" von 1295', in: H. Schmidt, W. Schwarz en M. Tielke (red.), *Tota Frisia in Teilansichten. Hajo van Lengen zum 65. Geburtstag* (Aurich 2005), 121-141.
- Schomerus, J.G., *Der Aufbau des Emsinger Bussregisters. Eine traditionsgehistorische Studie*. Estrikken 36 (Groningen 1964).
- Schomerus, J.G., 'Fragen zum Brokmer Recht', in: T. Hoekema et al. (reds.), *Flecht op 'e koai: stúdzjes oanbean oan prof. dr. Wybren Jan Buma ta syn sechstichste jierdei* (Groningen 1970), 70-82.
- Schott, C., 'Der Stand der Leges-Forschung', *Frühmittelalterliche Studien. Jahrbuch des Instituts für Frühmittelalterforschung der universität Münster* 13 (1979), 29-55.

- Schubert, E., 'Die Friesische Freiheit im Europäischen Vergleich: Island, Schweiz, Siebenbürgen und Schottland', in: H. van Lengen (red.), *Die Friesische Freiheit des Mittelalters – Leben und Legende* (Ostfriesische Landschaftliche Verlags- und Vertriebsgesellschaft mbH: Aurich 2003), 294-317.
- Schuur, J.R.G., 'De grafelijkheid in Westerlauwers Friesland in de na-Saksische tijd (1101-ca. 1130)', *It Beaken* 65 (2003), 1-18.
- Schuur, J.R.G., 'Dupliek (Naar aanleiding van D.J. Henstra's "Repliek" in dit nummer van *It Beaken*)', *It Beaken* 66 (2004) 17-19.
- Schuur, J.R.G., 'De herkomst van het Karelsprivilege', *It Beaken* 67 (2005) 53-78.
- Schwartz, S.P., 'Comparative Legal Reconstruction in Germanic', in: J. Puhvel (ed.), *Myth and Law among the Indo-Europeans. Studies in Indo-European Comparative Mythology* (Berkeley 1970), 39-53.
- Schwartz, S.P., *Poetry and Law in Germanic Myth*. Folklore Studies 27 (Berkeley, Los Angeles, Londen 1973).
- Sedillot, R., *Muscheln, Münzen und Papier. Die Geschichte des Geldes* (Frankfurt en New York 1992).
- Seebold, E., 'Der Aufbau des altfriesischen Brokmerbriefs', *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 97 (1975), 365-395.
- Sello, G., *Studien zur Geschichte von Oestringen und Rüstringen* (Varel 1898).
- Shaughnessy, E.L. (red.) *China* (2005).
- Shilling, C., *The Body and Social Theory* (Londen 1993).
- Siebs, T., *Westfriesische Studien*. Anhang zu den Abhandlungen der königlichen preussischen Akademie der Wissenschaften (Berlijn 1895).
- Siems, H., *Studien zur Lex Frisionum* (Ebelsbach 1980).
- Sipma, P., *Fon alra fresena fridome. In ynliding yn it Aldfrysk* (Sneek 1947).
- Sjölin, B., 'Zur Gliederung des Altfrisischen', *Us Wurk* 15 (1966), 25-38.
- Sjölin, B., 'Die Gliederung des Altfrisischen – ein Rückblick', in: N.R. Århammar et al. (reds.), *Miscellanea Frisica. In nije bondel Fryske stúdzjes* (Assen 1984), 55-66.
- Spenter, A., 'Altfrisisch tusk "Zahn"', *Us Wurk* 13 (1964), 87-93.
- Spierenburg, P., *De verbroken betovering. Mentaliteitsgeschiedenis van preïndustrieel Europa* (Hilversum 1988).
- Stein-Wilkeshuis, M.W., 'Wraak en verzoening in middeleeuwse Friese en Scandinavische rechtsbronnen', in: H.A. Diederiks en H.W. Roodenburg (red.), *Misdaad, zoen en straf. Aspecten van de middeleeuwse strafrechtsgeschiedenis in de Nederlanden* (Hilversum 1991), 11-25.
- Steller, W., *Abriss der altfriesischen Grammatik* (Halle 1928).
- Sterringa, A., 'The Most Miserable Women of All: Widows in Medieval Frisia', in: R.H. Bremmer, T.S.B. Johnston en O. Vries (reds.), *Approaches to Old Frisian Philology*. Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik 49 / Estrikken 72 (Amsterdam, Atlanta/GA en Groningen 1998), 285-302.
- Stracke, J., 'Was sagen mittelalterliche Kosmographen in ihren Werken über Friesland aus?', *Friesisches Jahrbuch. Jahrbuch der Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Altertümer zu Emden* 47 (1967), 15-29.
- Stracke, J.C., *Tracht und Schmuck Altfrisislands nach den Darstellungen im Hausbuch des Häuptlings Unico Manninga* (Aurich 1967).
- Strauss, C., en N. Quinn, *A Cognitive Theory of Cultural Meaning*. Publications of the Society for Psychological Anthropology 9 (Cambridge 1997).
- Synnott, A., en D. Howes, 'From Measurement to Meaning. Anthropologies of the Body', *Anthropos. International Review of Ethnology and Linguistics* 87 (1992), 147-166.
- Synnott, A., *The Body Social. Symbolism, Self and Society* (Londen en New York 1993).

- Teschke, G., *Studien zur Sozial- und Verfassungsgeschichte Frieslands im Hoch- und Spätmittelalter* (Aurich 1966).
- Tilley, C., *Metaphor and Material Culture* (Oxford en Massachusetts 1999).
- Timmer, R., 'Restanten van Oud-Germaans recht in de Lex Frisionum', *Pro Memorie. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden* 2.1 (2000), 6-45.
- Tobler, C.H., *Secrets of German Medieval Swordsmanship. Sigmund Ringeck's Commentaries on Johannes Liechtenauer's Verse* (Chivalry Bookshelf: s.l. 2001).
- Tristram, H.L.C., 'Der "homo octipartitus" in der irischen und altenglischen Literatur', *Zeitschrift für celtische Philologie* 34 (Tübingen 1975), 119-153.
- Uytven, R. van, *De zinnelijke middeleeuwen* (Leuven 1998).
- Veen, Th., 'Historische kritiek. Opmerkingen naar aanleiding van een recente publikatie', *Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis* 62 (1994) 175-184.
- Verhalende bronnen uit de middeleeuwse Nederlanden* (www.narrative-sources.be).
- Versloot, A., 'Why Old Frisian is still quite old', *Folia Linguistica Historica* 25/1-2 (2004), 253-298.
- Versnel, H.S., 'Mens en magie. Vervloekingsinscripties (*tabellae defixionum*)', *Hermeneus* 55 (1983), 196-206.
- Vollrath, H., 'Rebels and Rituals: From Demonstrations of Enmity to Criminal Justice', in: G. Althoff, J. Fried en P.J. Geary (red.), *Medieval Concepts of the Past. Ritual, Memory, Historiography* (Cambridge 2002), 89-110.
- Vries, J. de, en F. de Tollenaere, *Etymologisch Woordenboek* (15^e dr.; Utrecht 1991).
- Vries, J. de, *Altnordisches etymologisches Wörterbuch* (Leiden 1961).
- Vries, J. de, *Altnordische Literaturgeschichte* (2^e dr.; Berlijn 1964-1967).
- Vries, K. de, "'Jck wijbe etis ...". In Snitser "hafturfehde" út 1515', in: H.D. Meijering, H.T.J. Miedema, Y. Poortinga (reds.), *Studia Frisica in memoriam Prof.dr. K. Fokkema scripta* (Groningen 1969), 112-116.
- Vries, O., 'De âldfryske ivichheidsformule', in: N.R. Århammar et al. (reds.), *Miscellanea Frisica. In nije bondel Fryske stúdzjes* (Assen 1984), 89-96.
- Vries, O., *Het Heilige Roomse Rijk en de Friese Vrijheid* (Leeuwarden 1986).
- Vries, O., 'Naar ploeg en koestal vluchtte uw taal'. *De verdringing van het Fries als schrijftaal door het Nederlands (tot 1580)* (Leeuwarden 1993).
- Vries, O., 'Een communalistische voorloper van het Hof van Friesland: de colleges van recht en raad van Oostergo en Westergo', in: D.P. de Vries en P. Nieuwland (red.), *500 jaar Hof van Friesland. Bijdragen aan het herdenkingssymposium, gehouden te Leeuwarden 24 september 1999* (Hilversum en Leeuwarden 2000), 25-40.
- Vries, O., 'Seka mit brande ende mit breke. Oudfriesse terminologie met betrekking tot het rechtsinstituut "woesting"', *Pro Memorie. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden* 4.1 (2002), 148-166.
- Vries, O., 'Rekonstruksje fan in bloedfete mei it Gerkeskleaster as partij', *It Beaken* 66 (2004), 183-200.
- Vries, O., "'Ic ontsidse jemme ende jemme onderseten". Bemerkungen zum friesischen Fehdewesen sowie zur Fehdeterminologie', in: H. Schmidt, W. Schwarz en M. Tielke (red.), *Tota Frisia in Teilansichten. Hajo van Lengen zum 65. Geburtstag* (Aurich 2005), 121-141.
- Vries, O., *Asega, is het dingtijd? De hoogtepunten van de Oudfriesse tekstoverlevering* (Leeuwarden en Utrecht 2007).
- Vries, O., 'Her Bendix is wrbeck fonden. Die altfriesische Terminologie im Bereich des Zivilprozeßrechtes', in: R.H. Bremmer, S. Laker en O. Vries (red.), *Advances in Old Frisian Philology* (Amsterdam 2008), 427-462.
- Vries, T.G. de, *It boek fan de swan. Swannejachten en swannemerken yn Fryslân* (Drachten 1959).

- Waal, F. de, *De aap in ons. Waarom we zijn wie we zijn* (Amsterdam en Antwerpen 2005).
- Waardt, H. de, 'Ehrenhändel, Gewalt und Liminalität: ein Konzeptualisierungsvorschlag', in: K. Schreiner en G. Schwerhoff (reds.), *Verletzte Ehre. Ehrkonflikte in Gesellschaften des Mittelalters und der Frühen Neuzeit* (Keulen etc. 1995), 303-319.
- Weezel Errens, D. van, 'De zolderschilderingen in de oude kerk van Terkaple', *De Vrije Fries* 70 (1990), 75-100.
- Weiner, A.B., *Women of Value, Men of Renown. New Perspectives in Trobriand Exchange* (Austin en Londen 1976).
- Weiner, A.B., *Inalienable Possessions. The Paradox of Keeping-While-Giving* (Berkeley etc. 1992).
- Wilkins, D., *From Part to Person: Natural Tendencies of Semantic Change and the Search for Cognates*. Cognitive Anthropology Research Group Working Paper 23 (Nijmegen 1993).
- Willebois-Andrewes, J.S. van der Does de, *Bodywork. Dress, Demeanour and Worldview in the South of Senegal* (Amsterdam 2001).
- Wilson, S., *Feuding, conflict and banditry in 19th century Corsica* (Cambridge 1988).
- Wormald, P., *The Making of English Law: King Alfred to the Twelfth Century. Volume I. Legislation and Its Limits* (Oxford 1999).
- Wormald, P., 'The *Leges Barbarorum*: Law and Ethnicity in the Post-Roman West', in: H.-W. Goetz, J. Jarnut en W. Pohl (red.), *Regna and Gentes. The Relationship between Late Antique and Early Medieval Peoples and Kingdoms in the Transformation of the Roman World. The Transformation of the Roman World* 13 (Brill: Leiden en Boston 2003), 21-53.
- Wumkes, G.A., *Stads- en dorpskroniek van Friesland. dl. I* (Leeuwarden 1930).

Glossarium

In dit glossarium zijn de belangrijkste Oudfriese termen opgenomen voor lichaamsdelen, verwondingen en vergrijpen, die in de boeteregisters voorkomen.

Na de vorm en de betekenis worden de belangrijkste variante vormen tussen haakjes gegeven. Bij samenstellingen worden de variante vormen van het hoofdwoord niet herhaald (zie bijvoorbeeld *hond* 'hand' en de samenstellingen met *hond-*). Sommige Oudfriese woorden kenden een anlautscombinatie *hl-*, *hn-* en *hr-*, waar de *h* later uit verdween. Deze zijn te vinden onder de *h-*.

Niet opgenomen zijn werkwoorden die geweldsdaden aangeven, zoals *breka* 'breken', *hawa* 'houwen', *kerva* 'kerven, snijden', *renda* 'scheuren', *skera* 'scheren', *sla* 'slaan', *snitha* 'snijden, steta 'stoten' (waarbij voor alle geldt dat ze vooraf gegaan kunnen worden door de prefixen *of-* 'af-', *thruch-* 'door', *to-* 'ong. te-', *ut-* 'uit-').

abel and insepta 'verhoogd en verdiept littekenweefsel'

achta sa hit is a farahaved 'de acht voortanden'

af=*of*-

agappel 'oogbol'

(*ag*)*bre* 'wenkbrauw'

age 'oog'

agebred 'oogkasgebied'

agebredkerf 'doorsnijden van het oogkasgebied'

agebreud 'trekken van het oog (ten gevolge van een verwonding)'

aghlid 'ooglid'

aghring 'oogkas (het bot)'

amma=*ethma*

an=*on*-

ankel 'enkel' (*anklew* / *onklew*)

arbote 'compensatie voor verwonding aan het oor'

are 'oor'

arklef 'het splijten van het oor'

arlippa 'oorlel'

atwa 'gespleten, in tweeën'

axelben 'schouderbeen' (*skulderben*)

axle 'schouder'

basefeng 'onzedelijk betasten (van de schaamdelen)'

beil 'buil' (*kuda*)

bek=*hreg*

bekhleþ 'iemand op de rug springen'

beklamethe=*hreglemithe*

beklemithe=*hreglemithe*

ben 'bot, been' (*bunka*)

benbreke 'botbreuk' (*benes breke* / *benisbreke*)

bende 'iemand vastbinden, kluistering'

benes bite 'het raken van het bot door het wapen, een verwonding tot op het bot'
benes breke=benbreke
benete 'gebeente'
benete burch 'bottenburch: baarmoeder, bekken'
benfest 'aan het bot vergroeide huid' (*benseta / bensetich / bensittande / benstallich*)
benfrotha 'botverwonding'
benisbreke=benbreke
benis onstal 'nog vastzitten van botsplinters'
benis utgong 'het naar buiten treden van botsplinters uit een wond'
benseta=benfest
bensetich=benfest
bensittande=benfest
benskredene 'botbeschadiging, het kerven van bot'
ber 'bedreiging (met een wapen)' (*quade ber*)
berd 'baard'
berdbreke 'baardbeschadiging, baardverminking' (*berdis homelinge*)
berdfang 'trekken aan de baard' (*berdfeng*)
berdis homelinge=berdbreke
berdwendene 'foetusbeschadiging' (*bernwendene*)
bernwendene=berdwendene
biarhlem 'iemand met bier begooien' (*biarskeppene / biarwerpene*)
biarskeppene=biarhlem
biarwerpene=biarhlem
bileken 'gesloten'
bilekene lith 'gesloten, i.e. onbruikbaar geworden ledemaat'
bite 'letterlijk het bijten, de beet'.
bitzaslek 'slag met een hak'
blaw=weden
blendene 'verblinding' (*blendinge*)
blendinge=blendene
blezene 'ontbloting'
bli 'gelaatskleur'
blikande blodrene 'zichtbare open wond boven de kleding' (*blodresne buta klathum / blikande blodelsa*)
blikande blodelsa=blikande blodrene
blind 'blind'
blod 'bloed'
blodelsa 'bloedige wond'
blodes inrene 'het naar binnen vloeien van bloed'
blodich age 'bloedig oog'
blodresene 'bloedende wond' (*blodrene / blodrisne*)
blodresne buta klathum=blikande blodrene
bobba burch 'draagzak voor babies?'
borst=burst
borstben=burstben
branddolch 'brandwond' (*bronddolch*)
brein 'hersenen, brein'
breindolch 'hersenvond' (*breinwunde*)
breinklova 'schedelgebied'
breinpanna 'hersenspan, schedeldak' (*breinkop*)
breinsecht 'hersenaandoening'

breinsiam 'zweerkanaal (fistel) in de hersenen'
breinskerdene 'verwonding aan de hersenen'
breinwunde=breindolch
breke 'breuk, soms meer algemeen: beschadiging (b.v. in *berdbreke*)'
breskredene 'verwonding van de wenkbrauw' (zie ook *agbrekerf*)
briast=burst
brust=burst
buk 'buik, onderlijf'
buklemethe 'verlamming van de romp' (*buklamethe*)
bukwunde 'buikwond'
bulderslek 'hard klinkende slag'
bunka=ben
burst 'borst, borstkas, vrouwenborst' (*borst* / *brust* / *briast*)
burstben 'borstbeen'
burstbreke 'breuk van het borstbeen'
burstwunde 'borstwond'
daf 'doof'
dath 'dood'
dathdel 'moord, doodslag, weergeld'
dathdolch 'dodelijke wond'
dathslach 'doodslag' (*dathslachte*)
dathswima 'bewusteloosheid die op de dood lijkt'
daveddusinge 'verdooving'
davede 'doofheid' (*davense* / *davende*)
davense=davede
davende=davede
davia 'doof maken'
dede 'daad'
delefal 'iemand op de grond werpen' (*delefel* / *erthfel*)
desema 'duizeligheid' (*desene*)
desene=desema
dikraf 'wegroven van de lendendoek'
dolch 'wond' (*dulch* / *dulginge* / *wunde* / *wundinge* / *wundunge*)
dulginge=dolch
dom 'scheiding, dam (kan voor verschillende zaken gebruikt worden)' (*dam*)
dudslek=dustslek
durebrekema 'het inbreken van de deur; huisvredebreuk'
dustskowe 'harde duw (die een kneuzing veroorzaakt)'
dustslek 'harde slag' (*dustslek*)
duststet 'harde stoot'
dustsweng 'harde gooi'
dustwerp 'harde worp'
eddre 'ader'
eftrosta lith=minneste lith
elboga 'elleboog' (*ermboga*)
ende=ordling
ergene 'verergering, verlamming, uitval' (*erginge* / *erene* / *ergense*)
erm 'arm'
ermboga=elboga
ermmerg 'armmerg'
ermskethe 'armscheiding, oksel'

erna=*herna*
ersknopp=*quemben*
erthfel=*delefal*
ethma 'adem' (*amma* / *omma* / *ondema*)
evel 'slechtheid, ziekte'
farahaved=*forhaved*
faxfang 'trekken aan het haar' (*faxfeng* / *herbreud*)
fel 'huid' (*hed* / *filmene*)
fele 'gevoel'
feriste lith 'onderste lid van de vinger'
festslek 'vuistslag'
filmene=*fel*
filmenebreke '(open)breken van de huid'
finger 'vinger'
flard 'kwab van de long'
flask 'vlees' (*flesk*)
flesfel 'iemand in een waterplas gooien'
fliuswerp 'iemand in het water gooien'
forhaved 'vorste gedeelte van de mond, voorhoofd' (*farahaved*)
forrotia 'verrotten, veretteren'
fot 'voet'
fotabote 'compensatie voor verwonding aan de voet'
fothalt 'voetlam'
fotsperne 'met de voet op iemand trappen'
fotwerst 'voetgewricht' (*fotwirst*)
frashed (*thes lives*) 'in levensgevaar zijn'
frisle 'haarlok' (*fresle*)
fruchtsine 'vrucht(baarheids)pees (van de penis)'
frumdede=*frumdolch*
frumdolch 'belangrijkste wond, hoofd-wond' (*frumdede*)
gelene 'achtervolging'
gersfal 'het afgehakt zijn van een lichaamsdeel' (*gresfal* / *gersfel* / *gresfel*)
gersslenge 'iemand op de grond werpen'
gerstel=*gristel*
gerstelbreke 'breuk van kraakbeen' (*gristelbreke*)
gerstelkerf 'snijden in kraakbeen' (*gristelkerf*)
gerstelsiama 'zweerkanaal (fistel) in het kraakbeen' (*gristelsiama*)
glisia 'waterig zien van een oog na een verwonding' (*glisande* / *glisinga*)
glisande=*glisia*
glisinga=*glisia*
goldfinger 'ringvinger'
grate finger 'middelvinger' (*lange(ste) finger*)
grevene=*thruchgrevene*
griphalt 'grijplam (niet kunnen pakken)' (*griplam*)
griplam=*griphalt*
gristel 'kraakbeen' (*gerstel* / *grestel*)
gristelsiama=*gerstelsiama*
growinge 'wildgroei, verdikking'
halfskerdich 'gespleten lip, hazenlip' (*hasskerdich?*)
hals 'hals, leven'
halsbote 'compensatie voor verwonding aan de hals'

halsknep 'adamsappel'
halskriga 'stijfheid van de hals'
halslemithe 'halsverlamming'
halsraf 'beroving van halssieraden'
halssine 'pees van de hals'
halssinekerf 'doorsnijden van de pees van de hals'
halsslek 'nekslag, halsslag'
halswerdene 'verwonding aan de hals'
halt=lom
hasmuled 'hazenlip'
haved 'hoofd' (*holla / meldke / kop*)
haveddede 'hoofdwond, voornaamste verwonding'
haveddusenge 'duizeligheid in het hoofd'
havedlemethe 'hoofdverlamming'
havedraf 'hoofdberoving'
havedwunde 'hoofdwond'
hed=fel
hela 'hiel, hak' (*heila*)
helakerf 'het doorsnijden van de hiel'
helibrede 'hersenvlies' (*halbrede*)
helpdolch 'bijkomende verwonding' (*helpwunde*)
helpwunde=helpdolch
helsine 'hielpees'
helsinekerf 'het doorsnijden van de hielpees'
hemsekene 'huisvredebreuk, iemands huis overvallen met een vetebende' (*hemseke / hemsekinge*)
henzeben 'bot van bovenarm'
henzesine 'okselppees'
her 'haar' (*fax*)
herbreud=faxfang
herdafeng 'iemand bij de schouder pakken / iemand hard vastpakken?' (*berdafang*)
herdbled 'schouderblad'
herdlemithe=birthlemithe
here 'gehoor'
herebende 'iemand met een groep vastbinden'
berna 'wortel van de tand of kies' (*erna / unberna ben*)
herntoth 'hoektand' (*herntusk / slautoth / sleitoth*)
herntusk=herntoth
her kredene 'het afsnijden van het haar' (*her kred*)
berte 'hart'
hete and kelde 'overgevoeligheid voor hitte en koude'
hexehalt 'verlamd in de knieholte'
birthlemithe 'schouderverlamming' (*berdlemithe*)
hlem 'slag'
blenzene 'deuk / inham in hoofd (na een klap)'
blid 'lid van het oog'
hnekka 'nek'
hol 'natuurlijke opening in de schedel'
holla=haved
homelinge 'verminking' (*hamelinge / hemelinge*)
homerhaldande=homerhalt

homerhalt 'hamerlam' (*homerhaldande*)
bond 'hand' (*hand*)
bondbled 'handpalm' (*bondbrede*)
bondbote 'compensatie voor verwonding aan de hand'
bondbrede=bondbled
bondbreke 'beschadiging van de hand'
bondraf 'handroof, beroving de hand begaan'
bondwerst 'polsgewricht' (- *wirst*, -*wrist*)
horewerp 'iemand met modder begooien'
hotha=pralling
boxene 'knieholte'
boxnia 'de knieholte doorsnijden'
hre 'dood lichaam, lijk' (*hrelík*)
hreg 'rug' (*reg* / *bek*)
hregben 'bot in de rug' (*hreggisben*)
hreglemithe 'rugverlamming' (*beklemithe*, *beklamethe*)
hregskerd 'rugverwonding'
hregstivenge 'stijfheid van de rug'
hreibende=hrembende
hrelík=hre
hrembende 'soort boei, kluistering' (*bringbende* / *hreibende*)
brene 'reuk'
hreraf 'lijkberoving' (*hresraf* / *likraf*)
hrif=midhrif
bringbende=hrembende
hruta 'rochelen'
husraf 'huisberoving'
hwarvel 'wervel(ing)' (*hwarl*)
hwarl=hwarvel
hwerfta 'gewricht'
hwerftalemithe 'verlamming in een gewricht'
ile 'voetzool'
ilekerf 'doorsnijden van de voetzool' (*ileskredene*)
ileskredene=ilekerf
inethma 'binnendringen van adem of lucht'
ingung 'naar binnen dringende wond, binnendringen van een wapen, het naar binnen treden
in een huis bij huisvredebreuk' (*ingang* / *ingong* / *inkeme* / *ingungand dolch*)
inhrif 'ingewanden'
inkeme=ingung
inlemithe 'inwendige verlamming' (*inurlemithe*)
inred=inretha dolch
inretha dolch 'binnendringen (van een wapen) in een holte van het lichaam, inwendige ver-
wonding' (*inred* / *inreth* / *inrid* / *inwreze ded*)
inre toth=kese
inskathinga 'beschadiging'
instap 'opstijgen, stap op de stijgbeugel'
instepi 'het binnendringen' (*instapi*)
insteta 'door stoten binnendringen'
inszilethra 'inkerving'
inurlemithe=inlemithe
inwreze dede=inretha dolch

iserslek 'slag met een stuk ijzer'
kal 'kaal (gemaakt door geweld)'
kanep 'snor'
kate 'koot'
kerf 'snede, het snijden, het kerven' (*kirf* / *kerva*)
kertinge 'verkorting, korter worden van een ledemaat' (*kortinge* / *kortera* / *kurtera*)
kese 'kies' (*inre toth*)
kesebreke 'het afbreken van een kies, kies uitslaan'
kinbakka=*zinbakka*
klene thes maga 'kleine gedeelte van de maag'
kni 'knie'
knibeltride 'knieschijf' (*knibolla* / *kniskive*)
knibolla=*knibeltride*
kniskive=*knibeltride*
knokel 'knokkel, gewricht van een vinger'
kolk 'oogholte'
kop=*haved*
krawelben 'ravenbekuitsteeksel?'
krawelkrum 'krom als een haak'
krum 'krom' (*krum*)
kuda=*beil*
kunte 'vagina'
lappa '(afgehouden) stuk vlees'
laster 'beschadiging, smaad'
lek 'beschadiging, nadeel'
lemithe 'verlamming' (*lamethe*)
lenden 'lende'
leseke 'rimpel (in het voorhoofd, handen en voeten)' (*wirsene*)
lif 'romp, lijf, leven, weergeld'
lik 'lijf, lijk'
likraf=*hreraf*
likhama 'lichaam' (*likma*)
likma=*likhama*
lippa=*were*
liteke finger 'pink' (*slutere*)
liteka tane 'kleine teen' (NB: in *fia-eth*)
lith 'ledemaat'
lithalet 'gewricht' (NB: in *fia-eth*)
lithlemithe 'ledemaatverlamming'
lithmata 'ledematen' (NB: in *fia-eth*)
lithsiamia 'zweerkanaal (fistel) in een ledemaat'
lithsmelinge 'kleiner worden van een ledemaat'
lithwei 'lidverstuiking' (*lithwege* / *blithwei* / *lidwei* / *lithwage*)
lithwerdene 'verwonding aan een ledemaat'
livere 'lever'
lom 'lam, verlamd' (*lam*, *halt*)
lond 'stuk onbeschadigd huid' (*land*)
lundlaga 'nier'
lungen 'long'
lungensiama 'zweerkanaal in de longen'
lungenskerdene 'verwonding aan de longen'

maga 'maag'
manetich 'mensenetend, kannibaal'
manslachta 'doodslag'
mecht 'genitaliën' (*macht* / *tilinge*)
meldke=*haved*
merch 'merg'
mese 'urine' (*pissenge*)
metebote 'compensatie voor een maatwond (*metedolch*)'
metedolch 'maatwond, wond van een bepaalde afmeting' (*metewunde*)
metedolch binna klathum 'maatwond onder de kleding (=onzichtbaar)'
metedolch buta klathum 'maatwond boven de kleding (=zichtbaar)'
meterene 'melkproductie bij vrouw'
metewerdelsa 'spijsverteringsstoornis'
metewunde=*metedolch*
middeldamm 'tussen twee wonden liggend onverwond deel van het lichaam'
middelknokel 'middelste gewricht van de vinger'
middelste lith 'middelste lid van de vinger'
midhrif 'middenrif, diafragma' ((*h*)*ref* / (*h*)*rif* / *mid*(*h*)*ref* / *midrif* / *midrede* / *midrith* / *midrither* / *midhrether* / *sprideke*)
miltaskredene 'het snijden van de milt'
milte 'milt'
minneste lith 'top van de vinger' (*eftrosta lith*)
mod 'gemoed, moed'
morth 'moord'
morthdolch 'verwonding met moord als doel, dodelijke wond'
morthkase 'vechtpartij'
mosdolch 'kneuzing, blauwe plek'
mula=*muth*
mulabredene 'breder worden van de mond als gevolg van een verwonding'
muldeslek 'slag die iemand op de grond doet vallen' (*moldeslek*)
mund=*muth*
muth 'mond' (*mula* / *mund* / *snabba* / *snavel*)
mutha 'monding, wondopening'
muthbreud 'trekken van de mond als gevolg van een verwonding'
navla 'navel'
navlabreke 'breuk van de navel'
navlabring 'navelring'
navlathiukke 'navelknoop?'
nedbende 'gewelddadige kluistering / vastbinding'
nedmund 'verkrachting' (*nedmond*)
neil 'nagel'
neilkerf 'het (door)snijden van de nagel'
nette 'darmnet'
netteskredene 'verwonding aan het darmnet'
nithere blid 'onderste ooglid'
nithere were 'onderlip'
nose 'neus'
noseben 'neusbeen, tussenschot van de neus'
nosebote 'compensatie voor verwonding aan de neus'
nostern 'neusgat' (*nosterlen*)
ofera 'afploegen, land van een ander ten onrechte beploegen'

offlecht 'het afscheuren' (*onflecht*)
oflethenge 'amputatie, het afsnijden'
ofslek 'het afslaan'
ogneil=ongneil
omma stempene 'het moeilijk adem kunnen halen, het blokkeren van de ademhaling' (*omma thempene*)
ondema=ethma
ondlete 'gezicht' (*andlete*) (*wlite*: alleen in *wlitewlemmelse*)
onflecht=offlecht
ongneil 1 'ooghoek' (*angneil*)
ongneil 2 'nagelzweer' (*angneil* / *ogneil*)
onsittande=onstondande
onspia 'iemand bespugen'
onstondande 'vastzittend (van een ledemaat aan het lichaam)' (*onstandande*, *onsittande*)
ordling 'rand van een wond' (*ende*)
pint 'penis'
pipe 'ellepijp'
pissenge=mese
platta 'tonsuur van een priester'
pote 'schedel' (NB: in *fia-eth*)
pralling 'testikel' (*prelling* / *hotha* / *skal*)
pre 'spaaakbeen' (*skidel*)
quad 'ontlasting, mest'
quade ber=ber
quemben 'stuitbeen' (*ersknopp*)
quembenisbreke 'breuk van het stuitbeen'
quesene 'kwetsuur, interne verwonding zonder bloedende wond'
radrond 'rode rand, verwonding' (*radrand*)
raf 'beroving'
rafdelte 'onrechtmatig afgraven van iemands grond' (*rafdelfte*)
reg=hreg
rend 'scheur, verwonding'
rib 'rib'
ribbisbreke 'ribbreuk' (*ribbisbenbreke*)
saver 'slijm, speeksel' (*sever*)
sia 'oogpupil'
siawerdene 'beschadiging van het oogpupil'
side 'zijde'
sin 'zintuig, verstand'
sine 'pees'
sinebreke 'breuk / beschadiging van de pees'
sinekerf 'het doorsnijden van de pees'
sineskredene 'het snijden van de pees'
sinespield 'het splijten van de pees'
sinewerdene 'verwonding van de pees'
sinkale 'blijvende kaalheid' (*sinkele*)
sinwendene=sinwerdene
sinwerdene 'beschadiging van een zintuig' (*sinwendene*)
siune 'gezichtsvermogen' (*sione*)
skal=pralling
skalsine 'testikelpes'

skalslek 'slag op de testikels'
skidel=*pre*
skotfinger 'wijsvinger'
skredene 'het (af)snijden' (*skred*)
skulderben=*axelben*
skuldere 'schouder'
skunka 'been, het gehele been'
slek 'slag'
slofbende 'licht soort kneveling' (*slopbende* / *slotbende*)
slopbende=*slofbende*
slotbende=*slofbende*
slutere=*liteke finger*
smaka 'smaakzin'
smel 'klein'
smelinge 'het kleiner worden' (*smalinge*)
smere 'etter'
snabba=*muth*
snavel=*muth*
snavelbreke 'uitscheuren van de mondhoek'
snethe 'snede' (*snede*)
snotta 'snot'
soldede 'zwarte bewusteloosheid, waarbij het slachtoffer zichzelf bevuilt' (NB: vgl. *dathswima*)
spedel 'speeksel'
spedelspring 'speekselvloed' (*spedelspreng*)
spildede 'per ongeluk, tijdens het spel, toegebrachte wond'
spreke 'spraak'
sprekwendene=*sprekwerdene*
sprekwerdene 'verlies van spraakvermogen' (*sprekwendene*)
sprideke=*midhrif*
stak 'stijf'
stalfestich 'onbeweeglijk'
stapul 'kroon van de kies/tand'
stareblind 'staarblind'
stebbelith 'verminkt lid / ledemaat' (*stebblith* / *stembelith*)
stebblith=*stebbelith*
stembelith=*stebbelith*
stefgendze 'met behulp van een staf lopend'
stefloma 'verlamming, lamheid (zodat slachtoffer met een staf moet lopen)'
stefslek 'slag met een staf, stok'
stemblinge 'verminking'
stenevel 'blaassteen'
stiapsine 'omhoogpees (van de penis)'
stivinge 'het stijf worden' (*stiva*)
strewene 'het afrukken, het naar beneden rukken' (*strewa* / *strewinge*)
strewinge=*strewene*
striklam 'lam bij het lopen' (*striklam*)
striklam=*striklam*
strotbolla 'strottenhoofd' (*throtbolla*)
strumphelte 'verlamdheid door verminking' (*strumphalt*)
sulenge 'bezoedeling'
sunde 'gezondheid'

swaldolch 'brandwond'
swarde 'behaarde hoofdhuid'
swarte sweng 'iemand met onreine vloeistof begieten'
swet 'zweet'
swima 'bewusteloosheid'
swimslek 'slag die bewusteloosheid veroorzaakt' (*swemslek*)
swoll 'venusheuvel?, welving in onderbuik?'
tane 'teen'
tar 'traan'
therm 'darm'
thiach 'dij-, bovenbeen' (*thiachskunk*)
thiachmerg 'merg van dijbeen'
thiachskunk=*thiach*
thiafrac 'beroving van een dief'
thiaverie 'diefstal'
thochta 'gedachten' (NB: in *Oudfries Adam Octipartitus*)
throtbolla=*strotbolla*
thurchgong 'het doordringen van een wapen in het lichaam' (*thurchgunga* / *thurchgang*)
thurchgrevene 'doorboring, trepanatie' (*grevene*)
thurchkeme=*utgong*
thurchskinande=*thurchskininge*
thurchskininge 'doorschijnend zijn, ontbloting' (*thurchskinande* / *thurchskinich*)
thurchskinich=*thurchskininge*
thuma 'duim (*baldere*)'
tionenge 'beschadiging'
tochta 'teelkracht'
tochtalas 'onvruchtbaar'
tond=*toth*
top heres 'haarlok, haarbosje'
toth 'tand' (*tusk* / *tond*)
tunge 'tong'
tungebote 'compensatie voor verwonding aan de tong'
tusk=*toth*
tuskbreke 'het afbreken van een tand'
unberna ben=*herna*
unblikande blodrene 'open wond onder de kleding' (*blodresne binna klathum/unblikande blodelsa*)
unriucht onfeng 'onkuis betasten'
ura hlid 'bovenste ooglid'
ura were 'bovenlip'
utethma 'naar buiten treden van adem of lucht'
utgong 'naar buiten tredende wond, het verlaten van het huis bij huisvredebreuk (*utgung* / *utgang* / *utgungand dolch* / *thurchkeme*)
wal=*wach*
wach 'scheidingswand in het lichaam, neusvleugel, huid' (*wal*)
waldandsine=*waldwaxe*
waldwaxe 'ruggenmerg' 'spina dorsi, ruggengraat' (*waldandsine* / *waldsine*)
waldsine=*waldwaxe*
wanfel 'bloeddoorlopen' (*wonfel* / *wanfellich* / *wonfellich*)
wapeldepene 'iemand in het water gooien' (*wapeldrank* / *wapelpina* / *waterdepene*)
wapeldrank=*wapeldepene*

wapelpina=*wapeldepene*
warte 'tepel'
wasanda 'luchtpijp/slokdarm'
wasich 'modderig'
waterdepene=*wapeldepene*
waterrene 'urineafdrijving, urinekanaal' (*waterwisene*)
waterwisene=*waterrene*
weden 'blauw (in: een blauwe plek)' (*blaw*)
wederwondeling 'gevoeligheid van een oude wond voor weersverandering' (*wederwandeling*)
wedskemmene=*wedskerdene*
wedskerdene 'het kleren kapot snijden (*wedskred* / *wedskemmene*)'
weiwendene 'wegversperring' (*weimeringe* / *weiskettinge*)
weimeringe=*weiwendene*
weiskettinge=*weiwendene*
wekande 'zacht, verweekt'
welande 'verwelkt'
weld 'vermogen om iets te bewegen'
were 'lip' (*lippa*)
werebreke 'breuk van de lip, inscheuren van de lip, tand door de lip slaan'
widuben 'sleutelbeen'
wifstrewene 'afrukken van hoofdbedekking van de vrouw'
wirsene=*leseke*
wirsenekerf 'snijden van de rimpels (in voorhoofd, handen en voeten)'
wlite 'gezicht'
wlitewlemmelsa 'gezichtsverminking' (*wlite* / *wlitewemmelsa*)
wonfel / *wonfellich*=*wanfel*
wongapa 'mond niet dicht kunnen doen?'
wongara 'beschadiging aan de kleding'
wonhere 'verslechtering van het gehoor'
wonnelsa 'blauwe plek'
wonsiun 'verslechtering van het zicht'
wonspreke 'verslechtering van de spraak'
wonware 'niet in staat zijn om borg te staan'
wonwitskip 'gebrekkige kennis, onkunde, onwetendheid'
wrak 'krom'
wrigia 'wankelen, schommelen, waggelen'
wunde=*dolch*
wundia 'verwonden'
wundinge=*dolch*
ziake 'kaak'
ziakebreke 'kaakbreuk'
zinbakka 'kinnebak, kaak' (*kinbakka*)

Naamregister

Dit naamregister beslaat het tekstgedeelte van deel I van deze studie. Voor middeleeuwse persoonsnamen is gekozen voor de volgorde: patroniem / achternaam, voornaam (bijvoorbeeld: Aldenga, Abke). Een uitzondering is gemaakt voor de IJslandse persoonsnamen (dus Snorri Sturluson en niet Sturluson, Snorri). Alleen voor moderne auteurs zijn vermeldingen in voetnoten opgenomen in het register. Plaats- en gebiedsnamen die in de titels van de boeteregisters voorkomen worden niet aangegeven. De boeteregisters en andere teksten zijn opgenomen in het zaakregister.

- Abbinga, Fecke 149
Abbinga, Douwe 149
Achtkarspelen 139
Adam 227, 228, 230, 232, 241, 249, 251, 274, 275, 279, 280, 326
Æthelberht 67, 76, 136
A-Kamba > Kamba
Aken 114
Aldenga, Abke 142, 144, 145, 175
Alexandrië 228
Algra, N.E. 17, 24, 59, 63, 71, 100, 103, 108, 109, 111, 114, 125, 126, 131, 135, 137, 141, 149, 150-152, 155, 157, 166, 168, 169, 173, 179, 243, 251, 253, 284-287, 303, 307, 309, 313, 314
Althoff, G. 134
Amberger, C. 295
Andersen, E.S. 38
Anderson, G.A. 228
Anderson, P. 234
Anderson, Th.M. 245
Anglicus, Bartholomeus 15, 16, 107, 263, 291
Ariely, D. 314
Augustinus (St.) 181, 182, 274
Aurich 110
Aurikerland 112

Bächtold-Stäubli, H. 217
Barkow, J.H. 14
Batammaliba 47, 48, 248
Bausinger, H. 81
Bazelmans, J.G.A. 49-52, 122, 236, 281
Beauvais, Vincentius van 181, 236
Beck, H. 259
Becker, A.E. 36, 50
Becker, G. 259
Bedum, Walfridus van 243, 244
Beets (Opsterland) 140
Benandanti 233
Benin 47
Beowulf 49-52, 248, 281
Bergthora 247, 318
Berkel, G. van 91, 92
Berlin, B. 37
Besteman, J.C. 319
Biersack, A. 234
Bijsterveld, A.J.A. 120, 134, 137
Bildhauer, B. 132
Binti 13
Bippen, W. von 25, 74, 111
Birdaard 165
Birkhan, H. 117
Black-Michaud, J. 126
Blacking, J. 14
Blécourt, A.S. de 42
Blija 137
Blija, Asego van 124, 126, 128, 129
Blija, Kempo van 128, 129
Bloch, M. 49, 314-316
Blockmans, W.P. 126
Blok, P.J. 25, 74, 111, 141, 238, 308, 309
Boersma, U.J. 303
Bohannan, P.J. 314
Bonobo 13
Borchling, C. 179
Born, Feyta toe 140
Bornego 74, 91, 92

- Bourdieu, P. 33, 300
 Boutkan, D. 39, 61, 75, 76, 120, 123, 150, 184, 205, 237, 252, 266, 270, 283, 284, 315
 Bowman, J. 54, 320, 322
 Boyking, Riicfriit 308
 Braekman, W.L. 217
 Brahmanen 302
 Brain, R. 32
 Brandenburg, H. 12, 288
 Braune, W. 229
 Bremmer, R.H. 22, 23, 62, 74, 86, 93, 103, 109, 116, 118, 144, 158
 Breuker, Ph.H. 16, 170, 291
 Brok, Ocko tom 112
 Brokmerland 22, 102, 112, 144, 212
 Brookfield Zoo (Chicago) 13
 Brown, C.H. 38
 Brown, D.E. 28, 36, 37, 81-83, 285
 Brown, P. 232
 Brundage, J.A. 284
 Brunonen 108
 Buijtenen, M.P. van 117
 Buma, W.J. 22, 24, 25, 78, 92, 102, 103, 135, 138, 146, 159, 169, 181, 185, 187, 188, 212, 216, 229, 230, 237, 266, 272, 276, 277, 279, 283, 285, 308
 Byock, J.L. 129

 Caledonië, Nieuw 36
 Canaque 36
 Cantimpré, Thomas van 131, 132
 Chagnon, N.A. 35
 Chardonnens, L.S. 44
 Chartres 212
 Chomsky, N. 36
 Cirksena, Ulrik 112
 Claes, E. 64
 Cliteur, P.B. 57
 Cohen, K.S. 45, 259
 Corsica 133
 Cosmides, L. 14

 Davidson, H.R.E. 122
 Debrabandere, F. 252
 Dekker, C. 238
 Denemarken 50
 Diamond, A. 53, 60
 Diepraam, W. 306
 Dijkstra, W.G. 292
 Dilcher, G. 67
 Dinges, M. 55
 Distler, E.M. 67
 Dnjepr 234
 Donia, Haring 125
 Donia-oorlog 111, 125, 324
 Douglas, M. 34, 35, 302
 Douwama, Jancko 244, 288
 Duby, G. 257

 Ebel, W. 22, 88, 138, 159, 181, 272, 277, 279
 Eeke, 'grote' 140, 309
 Eeliec, 'heer' 140, 309
 Eelkisma, Sicka 139, 140
 Eems 112
 Egil (Skalla-Grimsson) 121
 Ehbrecht, W. 107, 110, 306
 Ehmck, W.R. 25, 74, 111
 Einar (Helgason) 121
 Einar (Thorbjornsson) 127, 129-131, 155, 172
 Eliade, M. 49, 113, 231, 234
 Elsackers, M. 100, 181, 216, 273, 274, 278
 Empedocles 44
 Emsingo 22, 212
 Engelum 292
 Eppo 292
 Erler, A. 254
 Ethelger 165, 166, 236
 Eurazië 233
 Europa 19, 41, 54, 62, 134, 212, 215, 217, 228, 230, 233, 236, 248, 251, 297, 326
 Eva 228, 251
 Evans, V. 14, 27-29, 36
 Ewsum, familie Van 127
 Eynes, Goffa 140, 310
 Eyvind 172

 Farmsum, Hessel van 142
 Fields, R. 19, 300
 Fiji 36
 Fischer-Homberger, E. 214
 Fivelgo 22, 24, 88, 111, 112, 141, 142, 258
 Fletcher, R. 54, 232
 Flowers, S.E. 259
 Fokkema, K. 178, 179
 Folbert 141
 Folperta, Dirk 141
 Folcichia, Wridzer 143
 Foley, W.A. 28, 36, 37
 Foqué, R. 64

- Forgeng, J.L. 295, 296
 Formsma, W.J. 111
 Foucault, M. 35
 Fowler, C. 49, 50, 122
 Franeker 84, 116, 297
 Frederik III (keizer) 112
 Frederik (abt) 124
 Frey 129
 Freyfaxi 129, 130, 155
 Friedländer, E. 25
 Friesland 15-27, 34, 36, 41, 57, 61, 63, 64, 67, 68, 74, 75, 80, 82-84, 86, 88, 89, 92, 93, 97-99, 104, 105, 107-109, 111-113, 115, 117, 120, 124, 125, 127-129, 131, 137, 139, 143, 146, 150, 153, 154, 156, 163, 164, 166, 173, 174, 177, 178, 181, 188, 194, 215, 216, 227, 229, 230, 235-237, 242, 244, 247, 250, 263, 281, 283-285, 287, 288, 290-292, 294, 295, 297, 302, 303, 305, 306, 310, 311, 315, 316, 318, 319, 321, 323-325, 327, 328
 Friulië 233

 Galenus 44, 212, 216
 Gerbenzon, P. 21-24, 67, 85, 134, 140, 150, 229, 285
 Gerkesklooster 111, 136, 137, 139, 140, 145, 309, 310
 Gielt, 'zwarte' 127
 Gildemacher, K. 92
 Ginzburg, C. 233, 234
 Glámr 248
 Glaudemans, C. 62, 111, 126, 132, 136, 148, 153
 God 52, 61, 117-119, 133, 134, 165, 170, 178, 180, 227-229, 232, 237, 241, 246, 249, 254, 255, 274, 275, 279, 280, 291, 315, 316, 326
 Godden, M. 259
 Goetz, H.W. 62
 Goff, J. le 29, 236, 315
 Golowin, S. 235
 Goody, J. 41
 Goossens, L. 28
 Gosses, I.H. 108, 109
 Graichen, G. 232
 Green, D.H. 67
 Green, M. 14, 27-29, 36
 Grendel 50, 51
 Grimm, J. 239, 240
 Groebner, V. 153
 Grovestins, Wybe Sjoerds van 292
 Gudmund de Machtige (*inn Ríki*) 155, 244, 245
 Gunnar 146, 247, 318, 319
 Gurevich, A.J. 243

 Hainginga, Ebbo 143, 144
 Haijazin, Focka (=Focke Haijesoen) 136, 137
 Haijazin, Haya (=Haije Haijezoen) 136, 137
 Hakon 121
 Halbertsma, H. 131
 Hallgerd 318
 Hallum 24, 124, 128
 Harlingen 125
 Harris, J. 50
 Hasenfratz, H.P. 259
 Hastrup, K. 243
 Heinenzoon, Adriaan 153
 Helten, W.L. van 163, 181
 Hemelum 137
 Hemkama, Pibodus 98, 164
 Hempenius-van Dijk, B.S. 140
 Hen, Y. 274, 288
 Henstra, D.J. 68, 86, 96, 98, 104, 105, 108, 135, 164, 319
 Heorot 50
 Hiestand, R. 294
 Hill, T.D. 179
 His, R. 63, 89, 90, 101, 104, 105, 111, 113, 131, 137, 139, 146-149, 152, 153, 158, 194, 200, 202, 207, 208, 254, 259, 262
 Hobley, C.W. 60
 Hoekstra, E. 16
 Hoekstra, J. 295
 Hofmann, D. 85, 87, 90, 103, 105, 148, 180, 186, 188, 189, 266
 Holland 132, 254
 Holthausen, F. 148, 180, 186, 188, 266
 Hopi(-indianen) 28
 Horstmanshoff, H.F.J. 44
 Howes, D. 302
 Hrafnkel 54, 123, 129-131, 143, 155, 156, 172-174
 Hrothgar 50, 51
 Hubertus (St.) 385
 Huisman, K. 242
 Huizenga, E. 211, 212, 214, 215
 Huizinga, J. 55
 Huizinge, Emo van 23

- Hulscher, H. 41, 42, 135
 Hunsingo 22, 111, 112

 IJmuiden 193
 IJsland 57, 123, 129, 143, 155, 156, 172-174, 319
 IJsselmeer 16
 Iterson, W. van 303

 Jaekel, H. 104, 105
 Jager, E. 248
 Janse, A. 16, 24, 44, 57, 111, 114, 127, 140, 142-144, 154, 215, 216, 291
 Jansen, H.P.H. 23, 24, 44, 111, 127, 140, 142-144, 154, 215, 216,
 Jansen, M. 66
 Jansen, W. 306
 Jansen-Sieben, R. 44, 212, 229
 Jeldric, Kampa > Kampa Jeldric
 Jeruzalem (klooster) > Gerkesklooster
 Johnson, M. 28, 47
 Johnston, T.S.B. 22-24, 110, 172, 174, 219, 236, 253, 308, 317
 Jong, M. de 18
 Joure 125

 Kamba 60, 61, 81, 207, 323
 Kampa Jeldric 31, 160, 162, 163, 177, 182, 189, 196, 214-217, 221, 225, 226, 267, 268, 279
 Karel de Grote 67, 107, 113-117, 119, 120, 150, 166, 253, 272, 274, 279, 283, 284, 290, 291, 294, 325, 326
 Károlyi, L. von 212
 Katrijp, Lambertus van 295
 Kaufmann, E. 254
 Kaukasus 234
 Kaving 73
 Kay, P. 37
 Kenia 60, 81
 Keulen, Olivier van 127, 294
 Klaarkamp 142, 165, 166, 236
 Kluge, F. 186, 252
 Knottnerus, O.S. 108
 Kok, W. 303
 Komter, A. 120
 Koolbaard 128
 Krogmann, W. 102, 103, 196
 Krol, J. 163
 Kula 121, 122, 314, 315

 Künzel, R. 74, 81

 Lakoff, G. 28, 29, 47
 Land, K. van 't 44, 216
 Leach, E.R. 292
 Leary, M.R. 320
 Lebecq, S. 108
 Leenhardt, M. 36, 50
 Leeuw, K. van der 45
 Leeuwarden 125-127, 137, 140
 Lenaerts, Aliaen 305
 Lendarara, P. 249
 Lengen, H. van 87, 107
 Lentz, M. 56, 287
 Leo 115, 116, 294
 Lewis, S. 251
 Lie, O.S.H. 214
 Liechtenauer, Johannes 296, 298, 299
 Lier, S. van 170, 299
 Lincoln, B. 228, 230-235, 257
 Lindauer, J. 60, 231
 Lindenbergh, S.D. 63, 67
 Lindow, J. 132
 Lionarons, J.T. 248
 Lock, M. 34-36, 302
 Loppersum, Albert van 142
 Lossow 232
 Ludolf 308, 309
 Luit 13, 14

 MacDonald, G. 320
 Magnus 115, 272, 328
 Mak, G. 244
 Malinowski, B. 121, 122
 Maori 64
 Maria 133, 291
 Mariëngaarde 24, 124, 128, 154, 165, 236
 Matrix, The 33
 Matto, M. 248
 Mauss, M. 33, 120
 Meens, R. 62, 232, 244
 Meijering, H.D. 22, 110, 116, 134
 Menalda, Ebbo 141-143, 173-174
 Menalda, Rodmer 142
 Menaldavete 126, 140-142, 144, 145, 147, 158, 173-175
 Menko 44, 215, 216
 Menterwolde, Yda van 141, 143, 144
 Merethia, Hessel 143, 144
 Merovingers 274, 288

- Metzler, I. 195, 260
 Michaelsdag, St. 159
 Middelstum, Elte van 127
 Miðgarðr 230, 243
 Midwolde 141
 Milis, L. 232
 Miller, W.I. 54, 55, 57, 58, 60, 65, 67, 79, 121, 123, 124, 129, 130, 132, 136, 143, 146, 155, 172, 244, 245, 302, 311, 313, 318-320
 Mol, J.A. 20, 24, 62, 112, 124, 127, 128, 154, 165, 238, 241, 248, 253, 254, 284, 292, 294, 295, 311
 Muiden 193
 Munske, H.H. 67, 75, 76, 95, 96, 103, 105, 153, 194, 197, 204, 205, 236, 259, 265, 304
 Murdoch, B. 228

 Nauta, K. 101, 102, 326
 Nederland 105
 Niederhellmann, I. 75, 195, 212
 Nieuw-Guinea 49, 121, 234, 315
 Nieuwhoff, C. 306
 Nieuw-Zeeland 64
 Nijdam, J.A. 79, 100, 101, 153, 169, 183, 184, 200, 207, 217
 Nikkie 13, 14
 Njál 247, 318
 Noomen, P.N. 19, 109, 111, 116, 117, 123, 125, 126, 148, 243, 244, 256, 292, 317
 Noord-Duitsland 16
 Noord-Holland 108
 Noordzee 16, 108, 110, 235

 Odda 98, 164
 Oddazin, Hemma 98, 164
 Odin 230
 Of eig Jarngerðarson 244, 245
 Oldambt 112, 141
 Oldeboorn 91, 125, 140
 Oliver, L. 67, 68, 76, 136
 Ommelanden 22, 112
 O'Neill, J. 35
 Oorthuys, C. 306
 Oosten, M.S. van 166
 Oosterhout, M. 164, 245, 314
 Oosterkwartier (IJsland) 129, 172, 173
 Oostfriesland 112
 Oostrom, F.P. van 54, 55, 57, 244, 251
 Opstalsboomverbond (zie ook: Zeelanden, Zeven) 110, 118, 154, 291

 Opsterland 140
 Orokoiva 49, 315, 316
 Otten, M. 128, 146, 318
 Outger 141
 Overeem, R. 63

 Padberg, L.E. von 232
 Paiela 234
 Pangu 234
 Papoea > Nieuw-Guinea
 Parijs 212
 Parry, J. 314, 315
 Peters, T. 64
 Philippa, M. 252
 Piët, S. 248
 Pietersdag, St. 159
 Pingjum 242
 Pinker, S. 82, 83, 285, 314
 Pippijn 283, 284
 Platelle, H. 131
 Pohl, W. 292
 Polynesië 32, 47
 Poortinga, Y. 295
 Popkema, A.T. 179
 Poptatus 295
 Puhvel, J. 230

 Quak, A. 252
 Quinn, N. 29

 Rainbird, P. 32, 47
 Redbad 116, 119, 326
 Rednath 73
 Reiderland 112
 Reimers, H. 291
 Rembada, Eppo 111
 Rembrandt 314
 Remet 140
 Renick 127
 Richthofen, K. von 22, 266
 Rienks, G.A. 236
 Rodmer Eenoog 142, 144, 147, 175
 Roeleveld, A. 103
 Rome 114, 115, 251, 290, 291, 294, 325
 Romerswerf, Emo van 216
 Rondenga, Lubbe 142
 Rordahusim, Bernardus 24, 216, 229, 308
 Russell, J.C. 232
 Rüster, D. 212
 Saksen, Albrecht van 20, 113, 247

- Saksen, Georg van 20, 92
 Salerno 212
 Salomon, A. 113, 115, 117, 291
 Sam 155, 156, 172-174
 Samplonius, K. 91, 92
 Saxmund 67-69
 Sayers, W. 248
 Scellinck, Thomas 214
 Schaik, R. van 244
 Scheper-Hughes, N. 34-36, 302
 Schier, K. 212
 Schild, W. 165
 Schildwolde, Frouwe van 141
 Schipper, K. 45, 47
 Schladt, M. 39, 41, 218
 Schlathölter, M. 214
 Schmidt, H. 140
 Schomerus, J.G. 102
 Schott, C. 67
 Schraard 91, 92
 Schubert, E. 129
 Schuur, J.R.G. 108, 114
 Schwartz, S.P. 67, 117
 Sedillot, R. 314
 Seebold, E. 102, 186, 252
 Semnonen 230, 231
 Sesamstraat 50
 Sevilla, Isidorus van 263
 Shaughnessy, E.L. 235
 Shennong 234
 Shilling, C. 14, 33
 Sicke 140
 Siebinga, S.M. 39, 61, 75, 76, 120, 123, 150, 184, 186, 205, 252, 266, 270, 283, 284, 315
 Siems, H. 67, 68, 314
 Sigard 154, 175
 Sigebod 165
 Sijrckisma, Doeda 126
 Sipma, P. 22, 25, 58, 91, 112, 127, 137, 139, 140, 171
 Sjölin, B. 21, 101, 186, 196, 279, 284, 309
 Slochteren 143
 Sloten 125
 Sneek 84
 Snelgera, Aylward 143
 Snorri Sturluson 230
 Spenter, A. 186
 Spierenburg, P. 284
 Spiter, Johan 140, 310
 Staveren 137
 Stein-Wilkeshuis, M.W. 149, 240
 Sterringa, A. 303
 Stiens 165
 Stracke, J.C. 16, 290, 295, 306
 Strauss, C. 29
 Svart 318
 Synnott, A. 14, 34, 35, 302
 Tacitus, P.C. 60, 230, 231
 Tadegma, Lubbe 142, 144
 Taedis, Sybeth 247
 Taedis, Ulbeth 247
 Tao 45-47
 Terkaple 297
 Teschke, G. 142
 Thabor, Worp van 247
 Thitard 127
 Thitard (abt) 142
 Thorbjorn 129-131, 155, 174
 Thorgeir Thjostarson 156, 172
 Thórir Helgason 155
 Thorkel Thjostarson 156, 172
 Thorgerd 132, 136
 Tilley, C. 28, 47
 Timmer, R. 67
 Tirol 108
 Tobler, C.H. 296, 298
 Togo 47
 Tollenaere, F. de 61, 186, 252, 283, 284, 315
 Tooby, J. 14
 Tristram, H.L.C. 228
 Truong, N. 29
 Tzumma 149
 Uffo 142
 Ureterp 140
 Utingeradeel 91, 140
 Útgarðr 243
 Uytven, R. van 264
 Vadi, Filippo 299
 Veen, Th. 303
 Versloot, A. 21
 Versnel, H.S. 179
 Victorbur 146
 Vikingen 108, 114, 117, 119, 150, 242, 319, 325
 Vindicianus 181, 274, 328
 Vitusdag, St. 237
 Vlie 16, 80

- Vollrath, H. 134, 289
 Vries, J. de 61, 120, 128, 130, 156, 186, 252, 283, 284, 315
 Vries, K. de 137
 Vries, O. 20, 21, 25, 102, 112, 114, 115, 117, 125, 126, 131, 136, 137, 139, 140, 148, 149, 156, 157, 164, 173, 240, 242, 243, 245, 246, 256, 317
 Vries, T.G. de 163

 Waal, F. de 13, 14, 54
 Waardt, H. de 305
 Walberta, Aylward 143
 Walther, G.L. 236
 Wartena 171
 We 230
 Weezel Errens, D. van 297
 Weiner, A.B. 122
 Welde, Cornelia de 305
 Westergo 74, 91, 98, 111, 112, 164
 Westerkwartier (IJsland) 129, 172
 Westerkwartier (Ommelanden) 112
 Westerwijtwerd 170, 296, 298-300
 Wezer 12, 116, 316
 Wieringen 319

 Wigger 127
 Wiglaf 50
 Wilkins, D. 38, 39
 Willebois-Andrewes, J.S. van der Does de 33
 Willi 230
 Wilson, S. 133
 Wirdum 171
 Wittewierum 24, 143
 Wleamar 67-69, 75, 76
 Wopka soen, Sitia 140
 Wormald, P. 67, 68, 76, 77, 79
 Wumkes, G.A. 297
 Wytsma, B. 163

 Yānomamö 35
 Ymir 230, 232
 Yperman, Jan 214

 Zeeland 132, 153, 305
 Zeelanden, Zeven (zie ook: Opstalsboomverbond) 110, 118
 Zierikzee 153
 Zuid-Duitsland 108
 Zwitserland 108

Zaakregister

Dit zaakregister beslaat het tekstgedeelte van deel I van deze studie. In dit register zijn zijn tevens de middeleeuwse teksten die in deel I vermeld worden opgenomen. Bij de Oudfriesse teksten is het nummer aangegeven dat een tekst heeft in het Gerbenzon, *Apparaat voor de studie van Oudfries recht*.

- aangeklaagde 23, 72, 127, 157, 158, 165-171, 201, 209, 210, 273, 276
aanklacht 23, 131, 149, 150, 154, 155-159, 162, 166, 169, 174, 179, 201, 262, 273
Acht Doemen (App. 860) 183, 289
Adam Octipartitus 193, 228, 229, 232, 235, 240-242, 249, 293
Algemeen Boeteregister (BAG, App. 631) 30, 31, 59, 60, 72, 75, 77, 84-88, 94, 95, 97, 98, 101, 103, 104, 135, 160, 174, 179, 184, 185, 198, 201, 205, 210, 221, 224, 225, 265-270, 272, 292, 326
Algemeen Westerlawwers seendrecht (App. 857) 153, 259, 264, 273
Althing 156, 172
Ambtseed van de getuigen (App. 867) 155
Ambtseed van de Grietmannen in Wym-britseradeel (App. 867) 309
anatomie 66, 79, 82, 177, 225, 325, 326
arm 30, 37, 38, 40, 61, 66, 168, 186, 188, 189, 193, 194, 206-208, 218, 253, 256, 265, 323, 329
Arte Gladiatoria Dimicandi 299
arts 181, 191, 199, 200, 210-212, 215
asega (Ofri.) 23, 114, 117, 150, 157, 170, 178, 246, 255, 256, 289
Asegarecht (App. 770) 255
autonomie 15, 16, 19, 24-26, 107-109, 111, 323
baard 71, 184, 192, 235, 274, 288, 293
ban 152, 209, 246
banner (Ofri.) > gerechtsbode
bedenktijd 157
bedreiging met geweld 58, 71, 153
been 38, 39, 61, 65, 66, 69, 127, 128, 168, 189, 190, 193, 195, 206, 207, 262, 305, 323
bekennen 157
belediging (zie ook: smaadbrief) 53, 54, 56, 57, 64, 65, 100, 125, 144, 174, 245, 248, 252, 275, 301, 305, 309
bereskinzede (Ofri.) 170
beroving 70, 71, 149, 157, 199, 286, 305, 306, 309
bewijs 155, 158, 165, 254
bijl, gouden 117
Bireknade Bota (BBr) 30, 31, 73, 77, 78, 85, 90, 92, 94, 95, 152, 153, 169, 187, 199, 201, 206, 208, 209, 211, 223, 239, 245, 247, 249, 259, 261, 263, 293, 298, 305, 308, 316
biseka (Ofri.) > ontkennen
Bisschopszoen van 1276 (App. 646) 147
blata (Ofri.) > onvermogen
bloed 17, 34, 35, 44, 47, 132, 182, 184, 185, 191, 195, 196, 199, 217, 228-231, 234, 235, 238, 240, 242, 248, 271, 279, 293, 318, 326
boerenrepubliek 109
boete > compensatie
boetedoening, religieuze 61, 62, 118, 134
Boeten voor ontwijding van kerk en kerkhof (App. 679) 248
Boeteregister van de grandscriwer (BGr, App. 904) 78, 85, 90, 93, 94, 163, 188, 203, 298, 305
Boeteregister van de Hemmen (BHm, App. 903) 84, 85, 89, 90, 153
Boeteregister van Dongeradeel (BDg) 78, 85, 153, 186, 188, 202, 259, 303

- Boeteregister van Ferwerderadeel en Don-
geradeel* (BFD, App. 889) 85, 89, 90,
103, 205, 209
- Boeteregister van Franekeradeel en Wonse-
radeel* (BFW) 78, 85, 92, 160, 197, 200-
202, 204, 224
- Boeteregister van Kampa Jeldric* (BKJ)
30, 31, 72, 73, 75, 76, 84, 85, 87-89, 97, 99,
101, 128, 158, 159, 160, 162, 163, 177,
180, 181, 185, 188, 191, 195, 196, 201,
211, 214, 215, 217, 219-222, 225, 226,
267-269, 272, 278, 279, 326
- Boeteregister van Leenwarderadeel* (BLw,
App. 890) 30, 85, 89, 90, 93, 1889, 200-
202, 206, 208, 220, 266, 276-278, 307
- Boeteregister van Wonseradeel en de Vijf
Delen* (BW5D, App. 901) 78, 85, 90, 91,
92, 94, 95, 99, 162, 170, 187, 188, 194,
197, 199-203, 206, 208-210, 223, 278, 303,
305, 310
- Boeteregister van Wymbritseradeel* (BWb,
App. 902) 30, 85, 90, 153, 159, 197, 202,
205, 210, 222, 238, 239, 247, 277, 305
- bon* (Ofri.) > gerechtsbode
- borgstelling 311
- bouwsteen, conceptuele (zie ook: constitu-
ent) 26, 30, 32, 45, 49, 50, 123, 274, 323
- bovenlijf 66, 186, 187, 192, 204, 207, 217, 218
- broer (zie ook: handen, de zes) 31, 42, 50,
115, 118, 128, 132, 135, 136, 142, 156,
172, 173, 245, 247, 254, 256-259, 263, 280,
283, 284, 287, 303, 312, 327
- Brokmer Boeteregister* (BB) 84, 85, 87-89,
102, 152, 188, 189, 194, 205, 221, 222,
225, 262, 267, 274, 305, 316
- Brokmerbrief* (App. 695) 23, 88, 101, 102,
131, 151, 153, 158, 159, 164, 170, 243,
246, 256, 259, 308, 317
- Burgerlijk Wetboek* 63, 105, 322
- Cantilena de miraculis Christi* > *Lied van
Ezzo*
- categorie 29-31, 37, 60, 65, 66, 70, 79, 152,
160, 195, 197, 209, 217, 219, 283, 318,
323, 324
- chirurgie
praktijk van het genezen 33, 212
handboeken 214, 215
- cluster 73, 93-95, 160, 182, 206, 224, 225,
240
- commensurability* / *commensurabiliteit*
50, 123, 313, 315, 316, 318
- Commentaar op de Zeventien Keuren*
(App. 627) 246, 255
- compensatie 19, 21, 25, 31, 52, 53, 57, 59-
66, 71-74, 77-83, 95, 96, 99, 105, 106, 118,
123, 124, 128, 130, 131, 134-136, 138, 145,
147, 148, 151-155, 157, 159-163, 171, 173,
174, 189, 191, 194, 197-211, 218-223, 226,
235, 238, 239, 245, 247, 249, 253, 255,
261-263, 266, 267, 270-278, 288, 293, 301,
303, 304, 307-311, 313, 315-320, 322, 323,
327-329
- compensatiebedrag 30, 65, 66, 71, 72, 80,
92, 93, 95-99, 104, 105, 154, 163, 164, 223,
262, 316
- Condominiumperiode 150
- constituent 49, 50, 123, 313, 315-318
- continuïteit (zie ook: discontinuïteit) 18,
20, 26, 53, 74, 76, 81, 82, 83, 106, 230,
232, 323-325
- contumacia* 141, 157, 173
- dadjeld* (Ofri.) 135
- dagvaarding 157
- deditio* 134
- Descriptio Frisie* 291
- dienstlieden 70, 137, 281, 282, 309, 312
- ding (Ofri. *thing*) 23, 64, 109-111, 113,
129, 149, 150-152, 155, 156, 156, 165, 167,
169, 172, 173, 255, 284, 318
- Dingtaal voor proces wegens doodslag*
(App. 870) 133, 316
- discontinuïteit (zie ook: continuïteit) 18,
20, 26, 81, 82, 230, 323, 325
- dochter (zie ook: handen, de zes) 135,
254, 256, 257, 280, 327
- Doniaoorlog 111, 125, 324
- doodslag 54, 58, 61, 62, 74, 117, 125, 127,
131-137, 139, 140, 142, 144, 146, 147, 149,
153, 155, 157, 166, 168, 172, 176, 177,
253, 254, 274, 276, 286, 288, 305, 318, 319
- duim (zie ook: hand, vinger) 79, 80, 189,
190, 193, 199, 200, 218, 220-224
- echtgenote (zie ook: vrouw) 20, 54, 281,
282, 289, 313, 318
- Edda* 230
- eed 72, 134, 149, 165, 166, 179, 211, 268,
271, 293, 304, 327

- aanklachtseed 72, 73, 157, 161, 261, 262, 277
 ambtseed 134, 150, 164, 168, 246, 256
 eedhelper 72, 150, 157, 163, 166, 169, 264, 276
 eedvoorzegger 178, 179
 onschuldseed 59, 60, 71, 72, 95, 119, 150, 151, 165, 168, 169, 201, 247, 255, 257, 264, 273, 293
 strijdede 170
 eer 12, 13, 15, 18, 20, 21, 25, 26, 53-60, 62, 63, 81, 83, 105, 111, 119-124, 131, 132, 136, 144, 145, 149, 156, 166, 167, 172-174, 226, 243, 244, 251, 262, 264, 278, 279, 281-284, 286-290, 294, 303, 304, 308, 312, 318-320, 322, 323, 325, 328
 reflexive honour [instinctieve eer] 54, 320, 322
 cultural honour [culturele eer] 54, 320
 eer-economie [economy of honour] 55, 120, 124, 137, 173-175, 244, 287, 294
 eeuwigheidsformule 148, 239-243, 326
Egils saga Skalla-Grímssonar 121
Emsingoër Boeteregister (BEm, App. 702) 17, 71-73, 84, 85, 87-89, 94, 101, 102, 104, 105, 132, 141, 153, 157, 180, 182, 184, 185, 187, 188, 190, 196, 199, 211, 212, 217, 221, 222, 224-226, 236, 239, 247, 249, 250, 252, 266-268, 270-272, 274-276, 278, 293, 301, 302, 304, 305, 307-309, 328
Emsingoër Doemen van 1312 (App. 700) 131, 311
Emsingoër Penningschuldboek (App. 701) 23, 101, 102, 234, 248
Epiloog op de Zeventien Keuren (App. 627) 239
 ere (Ofri.) > eer
 etheling (Ofri.) (zie ook: Fries, Vrije) 109, 138, 150, 175, 243
Eyrbyggja saga 132, 136
 ferst (Ofri.) > bedenktijd
Fia-eth / Fia-eed (App. 704) 138, 178-183, 190, 191, 193, 226, 264, 326
Fivelgoër Boeteregister (BF, App. 765) 84, 85, 87-89, 153, 247, 259, 273, 274, 278, 310
flinta (Ofri.) 142-145, 147
Fon alra Fresena Fridome (App. 636) 114-116, 291, 292, 295
frana (Ofri.) 150, 273, 310
Freedeed (App. 872) 148, 149, 239
 Fries, Vrije 15, 20, 26, 50, 81, 99, 109, 111, 116, 119, 120, 123, 133, 134, 137, 150, 167, 168, 173-175, 195, 242, 243, 247, 248, 250, 253, 254, 274, 279-284, 286, 287, 289-294, 300, 303, 304, 307-312, 316, 318-321, 328
frihals (Ofri.) 119, 120, 167, 175, 254
gaerleger (Ofri.) 111, 112, 164, 311
 Galenisch systeem (zie ook: *humores*) 42, 44, 216
 galg 56, 175, 241
 gebit (zie ook: tand, kies) 185, 224-226, 326
Genesis 227
 gerecht 107, 114, 125, 132-134, 136, 140, 141, 146, 149, 152, 154-160, 165, 167, 168, 173-175, 248, 254, 263
 gerechtsbode 157, 255
 gerechtsregister 158, 159, 161, 163, 164, 214
 gerechtsschrijver > *skrivere*
 geschenkuitwisseling 55, 120-124, 287, 315
 getuige 55, 155, 168, 179, 194, 198, 211, 217
 geweldsmonopolie 53, 61, 62, 105
 gezondheid 44, 159, 194, 195, 199, 208, 211, 260-262
gift exchange > geschenkuitwisseling
godi 129, 155, 156, 172-174, 244, 245
 Godsoordeel 150, 157, 169-171
Grettis saga Ásmundarsonar 248
gretman (Ofri.) > rechter
Grímnismál 230
Gylfaginning 230
 haar 15, 30, 71, 72, 115, 116, 119, 182, 184, 192, 228, 229, 231, 232, 235, 240, 241, 255, 273, 274, 279, 280, 290-294, 305, 321, 324, 325, 328
Haet is riucht? (App. 874) 285
haldere (Ofri.) > aangeklaagde
haldere (Ofri.) > duim
 hals 43, 115, 116, 119, 120, 133, 134, 167, 175, 176, 186, 192, 197, 200-202, 204, 227, 250, 252-254, 258, 279, 290, 291, 305, 318, 327

- halsband, houten 115, 116, 119, 253, 290
halsfriainge (Ofri.) 253
 halsketting, gouden 116, 119, 120, 242, 253, 279, 290
 hand (zie ook: duim, vinger) 17, 18, 37, 38, 40, 65, 66, 69, 76, 79, 81, 134, 135, 168, 169, 189, 190, 193, 194, 207, 208, 218-224, 226, 254-259, 262, 283, 294, 300, 313, 323, 326, 327
 handen, de zes 135, 227, 254, 256-258, 280, 282, 312, 327
havedlesne (Ofri.) 246
Hegingsformulieren (App. 869) 152, 156, 173
hei (Ofri.) (zie ook: *mod*, woede) 153, 193, 194, 259, 260, 327
 herstelrecht > recht
Het 'allegaatje' uit F (App. 772) 152, 175, 308
 hoofd 17, 31, 34, 35, 38, 41, 42, 43, 45, 66, 72, 77, 86, 87, 116, 127, 132, 136, 146, 163, 180-186, 192, 198, 200, 201, 203-207, 211, 214, 252, 257-260, 267, 271, 272, 283, 291, 293, 305, 324, 327
 hoofdeling 20, 34, 54, 112, 113, 129, 288, 292
Hrafnkels saga Freysgoði 128, 129, 131, 155, 174
 huis 26, 42, 47, 48, 70, 78, 111, 121, 136, 137, 141, 145, 149, 151, 153, 157, 167, 173, 227, 227, 243, 246-251, 263, 270, 275, 279-283, 288, 302, 303, 307, 309-312, 317-319, 326, 329
Huisboek van Unico Manninga 290, 306
 huisvredebreuk 70, 88, 125, 194, 246, 247, 249, 250, 281, 309, 312, 317, 319
humores (zie ook: Galenisch systeem) 44, 50, 216, 228, 230
Hunsingoër Boeteregister (BHu, App. 796) 57, 66, 84, 85, 87-89, 96, 101, 104, 118, 119, 132, 151-153, 156, 185, 191, 210, 211, 220, 222, 224, 225, 247, 252, 259, 262, 267-272, 274, 303-305
Hunsingoër Keuren van 1252 (App. 794) 253, 312
 individu 32, 33, 35, 36, 48, 50, 60, 294, 315
 opdeelbaarheid van persoon 36, 50
 Indo-europese cultuur 230-235, 257
Interregionaal Boeteregister (Blr, App. 861) 74, 85, 90, 154
Interregionaal Boeteregister Van Walddethum (BWd) 85, 90, 153, 247, 259
 intertekstualiteit 24, 70, 84, 88, 89, 92, 93, 99, 101
 invaliditeit (zie ook: validiteit) 195, 227, 260-262, 265, 290, 302, 327, 328
ja (Ofri.) > bekennen
jechta (Ofri.) > bekennen
Jong Schoutenrecht (App. 856) 156, 157, 168, 173, 309
Jongere aanvullende [Riustringer] bepalingen (App. 671) 134, 253, 316
Jurisprudentia Frisca (App. 666) 24, 139, 287, 288
 kampvechter 169, 170
Karelsprivilege 114-116
kempa (Ofri.) > kampvechter
Kerkelijke straf op het vermoorden van verwanten (App. 678) 153, 259
 kies 102, 126, 127, 192, 205, 225
 kind 13, 61, 154, 156, 181-183, 188, 240, 243, 249, 251, 253, 256, 272-275, 280, 289, 310, 328, 333, 335
 kleinschaligheid 18, 19, 54, 126
 krijger 35, 52, 54, 129, 170, 175, 275, 294, 295, 297-300, 318, 322
 Friese 115, 291, 294, 295, 207-300
 Yanomamö 35
 Japanse (Samurai) 19
 ridder 15, 16, 19, 110, 115, 116, 127, 295
Kroniek van het klooster Bloemhof 24, 44, 111, 127, 140, 142-144, 154, 174, 215, 216
 kuisheid [van de vrouw] 54, 304, 322
Kula 121, 122, 314, 315
ladinge (Ofri.) > dagvaarding
Landrecht der Friezen / Oud Schoutenrecht (App. 855) 108, 117, 148, 156, 169, 170, 179, 237, 238, 248, 289, 295, 308
 landsgemeente 87, 90, 91, 107, 110-112, 151, 258, 285, 306
Langewolder Keuren van 1250 (App. 818) 308
Laxdoela saga 302
 ledematen, de zes 31, 32, 79, 104, 153, 188, 202, 206, 219, 220, 226, 227, 254, 256-258, 261-264, 279, 280, 301, 310, 321, 323, 327

- Leedeed* (App. 871) 138, 139
Leewarder Stedstiole 164, 245
Leges Barbarorum 67, 68, 75-77, 79, 106, 195, 212, 219, 323, 324
 letselschade 25, 64, 316
 letselschadelijsten 62, 66, 82, 195, 322, 323
Lex Frisionum 19, 31, 53, 67-70, 74-80, 100, 106, 109, 194, 198, 203-205, 212, 218-220, 235, 239, 307, 314, 323, 324
 lichaam
 als project 33
 fysiek lichaam [physical body] 26, 34, 36, 41, 48, 66, 70, 88, 177, 178, 180, 194, 195, 217, 225-227, 260, 265, 281, 282, 319-321, 325
 sociaal lichaam [social body] 26, 34, 35, 41, 227, 250, 257, 281, 282, 290, 325-327
 politiek lichaam [body politic] 26, 34-36, 48, 52, 195, 227, 243, 260, 281-283, 289, 293, 303, 307, 311, 313, 316-321, 328, 329
 lichaamsmetafoor (zie ook: metafoor) 282, 303, 318
 lichaamsschema 29, 226, 227, 250, 260, 326, 327
Lied van Ezzo 228
 lijk 131-133, 136, 153, 154, 168, 176, 183, 192, 242
 liminaliteit 49
 lip 40, 72, 185, 191, 192, 200, 201, 206, 238
 luierloon 288, 289

 maagzoen 58, 59, 135
 machine, grens tussen mens en 33
Magnuskeuren (App. 859) 100, 115, 116, 242, 272, 273
mannjafnaðr (Oijsl.) 244, 314
meitele (Ofri.) > maagzoen
Menaldavete 126, 140-142, 144, 145, 147, 158, 173-175
 Merovingers 274, 288
 metafoor 28, 29, 31, 41, 42, 47, 122, 162, 227, 235, 238, 239, 242, 248-250, 254, 260, 279, 282, 303, 318, 321, 325, 326
 middenrif 186, 190, 192, 204, 217, 218, 326
Miðgarðr 230, 243
 mishandeling, fysieke 54, 65
mod (Ofri.) (zie ook: *hei*, *woede*) 115, 153, 193, 259, 260, 327

 model, cognitief 31
 Idealized Cognitive Model (ICM) 29, 30
 prototype 29, 30, 37
 moeder (zie ook: *handen*, *de zes*) 34, 45, 50, 132, 133, 135, 137, 154, 182, 249, 251, 252, 254, 256, 257, 259, 260, 273, 280, 283, 288, 289, 305, 327
 moord (zie ook: *doodslag*) 54, 60-62, 153, 154, 166, 258, 260, 273, 276, 288
mund (Ofri.) > voogdijschap

 naaktheid 56, 115, 119, 175, 183, 227, 250-253, 258, 279, 290, 301, 321, 325, 327
nachtbrond (Ofri.) 149
nedmund (Ofri.) > verkrachting
neus 17, 18, 39, 61, 65, 72, 76, 95, 153, 154, 184, 185, 190-192, 195, 201, 203, 204, 206, 217, 238, 249, 264, 271, 275, 312
Nieuwe Vredewolder Keuren van 1387 (App. 825) 171, 172, 317
Njálssaga [*Brennu-Njálssaga*] 128, 146, 247, 318, 319
 nul-somspel 55

ofledene (Ofri.) > borgstelling
onbrinze (Ofri.) 71, 72, 127, 158, 166-169, 198, 201, 202, 293
 onderlijf 66, 186-188, 192, 204, 207, 217, 218, 258, 267-269, 272, 276, 328
 ontkennen 130, 150, 157, 167
 ontlening 53, 86, 88, 92, 94-98, 100, 106, 153, 185, 234, 238, 265, 324
 onvermogen 138, 252, 253, 255, 287, 288
 oog 31, 32, 42, 60, 61, 69, 78, 79, 81, 104, 125, 126, 135, 138, 146-148, 153, 161, 175, 184, 188, 190-192, 195, 201, 203, 206, 219, 226, 228-231, 234, 235, 239-241, 252, 257, 258, 262-264, 271, 277, 279, 280, 285, 310, 312, 323, 324, 327
 oor 17, 18, 32, 61, 72, 95, 184, 185, 191, 192, 201, 203, 206, 219, 261, 264, 267, 271, 305, 306, 308
 Opstalsboomverbond (zie ook: *Zeelanden*, *Zeven*) 110, 118, 154, 291
 opzegbrief 136, 137
Ouder Brokmer Emsinger verdrag (App. 696) 212
Oudfriese embryologie 178, 180, 181, 188, 216, 274, 280, 293, 326
Oud Schoutenrecht > *Landrecht der Friezen*

- paard (zie ook: vee) 18, 60, 70, 121, 127, 129, 130, 140, 155, 198, 237, 240, 266, 268-270, 294, 295, 308, 309, 328
- pand 158, 316
- Papena ponten van Wymbritseradeel* (App. 899) 164
- partonomie 37-39, 41, 177, 182, 190, 192
- penis 38, 60, 61, 81, 136, 153, 188, 193, 206, 207, 276-278, 328
- personhood* (zie ook: individu, politiek lichaam) 26, 35, 48, 50-52, 67, 122-124, 265, 279, 281, 282, 289, 312, 316-318, 320, 329
- Privaatrechtelijke bepalingen [uit F]* (App. 769) 310
- proces > rechtszaak
- procesaanwijzingen 73
- Proloog op de Zeventien Keuren en Vierentwintig Landrechten* (App. 626) 118
- prototype > model, cognitief
- Qi 45, 47, 50, 259, 260
- raf* (Ofri.) > beroving
- recht *passim*
- civiel recht 63
- herstelrecht 64
- strafrecht 23, 63, 105
- rechter 15, 16, 23, 50, 62-64, 107, 112, 116, 127, 131, 141, 142, 143, 149, 150, 152, 157, 164, 166-168, 171-174, 178, 210, 211, 253, 255, 256, 271, 283, 284, 312, 317
- rechtszaak (zie ook: bewijs, getuige, *onbrinze*, procesaanwijzingen) 23, 26, 54, 72, 125, 129, 132, 136, 140, 143, 149, 150, 154, 156-158, 169-171, 174, 194, 211, 236, 246, 284, 287, 290
- rechtsvergadering > ding
- reciprociteit 13, 57, 58, 83, 120, 123
- redger* (Ofri.) > rechter
- reise* > vetetocht
- relaties, tekstuele > intertekstualiteit
- ridder > krijger
- rimpel in voorhoofd, handen en voeten 78, 91, 106, 158, 161, 185, 192, 197, 202, 203, 206, 220, 226, 238, 327
- rite de passage* 49, 288, 290
- riuchtere* (Ofri.) > rechter
- Riustringer Boeteregister* (BRu, App. 667) 84-89, 95, 97, 105, 181, 187, 188, 204, 218, 220, 222, 225, 238, 293
- Riustringer Seendrecht* (App. 676) 23
- romp (zie ook: bovenlijf, onderlijf) 38, 39, 66, 69, 182, 183, 186, 192, 200, 203, 204, 206-208, 214, 215, 217, 218, 257, 258
- Rudolfsboek* (App. 873) 117, 167, 183, 256, 283, 286, 287
- rug 70, 88, 152, 167, 171, 187, 192, 194, 206, 218, 252, 265-267, 270-272, 301, 303, 328
- ruggengraat > ruggenmerg
- ruggenmerg (*walduwaxe*) 187, 192, 227, 264-272, 276, 328
- ruter* (Ofri.) 109, 112, 310, 311
- saga, Oudijlandse (zie ook: *[Brennu-Njálssaga, Egils saga Skalla-Grimssonar, Eyrbyggja saga, Grettis saga Ásmundarsonar, Hrafnkels saga Freysgo i, Laxdoela saga]*) 121, 128, 132, 146, 155, 239, 244, 247
- Sage van Karel en Redbad* 116, 117
- Saksenspiegel* 42, 258
- Saksische Ordonnantie* (App. 882) 20, 92, 93
- samurai > krijger
- Sapir-Whorfhypothese 28, 36, 37
- schaamte 62, 251, 278, 302-305, 307
- schema 29, 31, 119, 182, 202, 217, 218, 220-223, 225, 226, 250, 251, 257, 258, 260, 263, 265, 271, 320, 326, 327
- ‘schrijven’ van wonden 158-163, 175, 214, 215, 217, 266, 267
- Seendrecht voor het decanaat Leeuwarden Wirdum Wartena Grouw* (App. 894) 171
- sitter* (Ofri.) > aangeklaagde
- sjamaan 49, 233, 234
- Skakraf* (App. 865) 241, 242
- skelta* (Ofri.) > rechter
- skrift* (Ofri.) > gerechtsregister
- skrivere* (Ofri.) 158, 163, 164, 196, 214
- smaadbrief 56, 57
- smartengeld 63-67, 105
- Sneker recesboek* 164
- speer (polsstok-) 128, 132, 170, 237, 242, 294, 295, 298-300
- Sprenken* 288
- staverre* (Ofri.) > eed(voorzegger)
- strafrecht > recht
- stridwerdich sket* (Ofri.) 170
- Swarta Swingen* (App. 864) 62

- Schwabenspiegel* 42, 258
 tand 57, 61, 102, 127, 152, 185, 186, 205,
 224-226, 235, 252, 307
 Tao 45-47
tapu (=taboe, Polynesië) 32, 47
 taxeren 31, 79, 88, 163, 196, 198, 199, 207,
 222, 239, 323
 taxonomie 37
terra > landsgemeente
 testikel 60, 61, 81, 188, 193, 197, 198, 206,
 212
Thet is frisesk riucht (App. 666) 138, 236,
 237, 242, 287
thing (Ofri.) > ding
Toevoegingen op de Landrechten en boete-
registers (App. 702) 278
Toevoegingen op de Vierentwintig Land-
rechten (App. 630) 273
 tweekamp 116, 150, 157, 169, 170, 309

 universalia 20, 26, 36, 53, 80-83, 106, 234,
 235, 322, 323, 325
Upanisjad 230
Urkeran (App. 632) 110, 118
Útgardr 243

 vader (zie ook: handen, de zes) 45, 98,
 123, 135-137, 144, 164, 172, 183, 251, 254,
 256, 257, 259, 280, 283, 288, 289, 303,
 312, 313, 327
 vagina 38, 188, 193, 278
 validiteit (zie ook: invaliditeit) 195, 226,
 227, 261, 263, 264
 vechtbboek 19, 295-297, 299, 300
 vee (zie ook: paard) 26, 54, 60, 70, 71, 99,
 108, 129, 180, 265, 281, 282, 284, 307-309,
 312, 317, 319, 328, 329
 verkrachting 54, 58, 65, 71, 149, 199, 248,
 278, 304
 verlamming 17, 58, 157, 159, 163, 179,
 181, 189, 190, 194, 195, 206-209, 216, 222,
 226, 262, 267, 268, 272, 276, 290, 301,
 316, 318, 328
 verminking 58, 62, 76, 136, 146, 147, 153,
 154, 207, 262, 308, 329
 verwanten 26, 41, 42, 50, 58, 125-127, 131,
 132, 134-138, 141, 147, 149, 153, 155, 160,
 166, 210, 239, 254, 257-259, 263, 282, 287,
 309, 312
 verwantschapsberekening 41, 42, 258

 verwonding *passim*
 verzoening 58, 62, 64, 74, 105, 112, 129,
 130, 145, 146, 148, 156, 173, 175, 239,
 240, 254, 308
 vete (zie ook: *fliuta*, verzoening, zoenuh-
 welijk) 20, 53, 55, 57, 58, 60, 63, 64, 83,
 105, 107, 111, 123-127, 129, 132-134, 136-
 140, 144-146, 148-150, 153, 173-176, 210,
 227, 244, 250, 253, 263, 279, 282, 287,
 300, 308-310, 322, 324, 325, 328
 adelsvete 125, 126, 136, 137
 borgstelling 311
 bloedvete 125, 126, 131, 136, 137
 veteleider 138, 139, 167, 252, 287, 311, 324
 vetetocht 19, 112, 137-140, 167, 252, 287
 vetemaatschappij 17, 19, 25, 26, 53, 54, 57,
 58, 83, 105, 112, 129, 137, 173, 175, 235,
 260, 312, 322, 323, 325
Victorburer Strafregister 146-148, 158, 164
Vierentwintig Landrechten (App. 630) 17,
 23, 85, 86, 99-101, 109, 110, 114, 117, 118,
 156, 168, 174, 183, 251, 258, 269, 273,
 289, 307
 Vikingen 108, 114, 117, 119, 150, 242, 319, 325
 vinger (zie ook: duim, hand) 31, 33, 37-
 39, 42, 61, 66, 69, 79, 80, 93, 95, 96, 161,
 179, 180, 189, 190, 193, 194, 197, 206-208,
 218, 220-224, 226, 265, 306, 318, 323
Vita Ethelgeri 165, 166
Vita Fretherici 62, 124, 128, 154, 175, 238
Vita Walfridi 244
 voet 18, 27, 31, 32, 39, 41, 43, 65, 66, 69,
 79, 115, 119, 128, 135, 145, 149, 153, 158,
 180, 188, 190, 193, 195, 202, 203, 206,
 207, 218-220, 222, 226, 242, 251, 252, 257,
 258, 262, 263, 279, 280, 290, 294, 299-301,
 310, 321, 323, 324, 326, 327
 vonnis 23, 127, 158, 167, 171-173, 248
 voogdijschap 281, 283, 284, 286-289, 303,
 304, 311, 312, 320, 328
 vrede 17, 58, 96, 111, 127, 133-136, 142-
 145, 148, 149, 151, 152, 171, 173, 237,
 239, 240, 254, 255, 311, 322
 vredegeld 135, 146, 151, 152, 168, 171,
 173, 246, 253, 303, 310
 Vrijheid, Friese (zie ook: *frihals*) 20, 24-26,
 83, 107, 109, 110, 112-114, 117-120, 173,
 175, 251, 253, 273, 274, 280, 284, 290,
 292-295, 301, 321, 323, 325, 328
 vrouw (zie ook: kuisheid) 26, 54, 56, 57, 61,

- 70, 71, 100, 125, 140, 145-147, 151, 152, 163, 179, 183, 184, 188, 191, 194, 227, 243, 247, 249-251, 263, 266, 268-270, 272, 273, 277, 278, 280, 281, 283, 284, 288, 283, 303-307, 309, 310, 312, 313, 322, 328, 329
 vuurwapens 19, 113, 324
- walduwaxe* (Ofri.) > ruggenmerg
 walging 287, 302
 wapen 73, 77, 161, 170, 200, 203, 204, 209, 249, 250, 289
weddia (Ofri.) 255
 weergeld 17, 31, 60, 73, 79, 104, 112, 117, 119, 124, 125, 128-131, 134-136, 139-141, 143, 146-149, 152, 155, 158, 159, 161, 171, 174, 175, 177, 179, 183, 187, 189, 210, 215, 219, 221, 222, 226, 239, 242, 253, 254, 256, 262-264, 267, 268, 271-274, 279, 304, 308, 310, 312, 314-319, 323, 328
wendan, elf (Ofri.) 266-269, 272, 276, 321, 328
Wenden op de zestiende Keur (App. 628) 118
Wenden op de zeventiende Keur (App. 629) 167, 255
were (Ofri.) > voogdijschap
Westerlauwers Boeteregister (BWL, App. 862) 85, 90, 160-162, 198, 200, 204, 222, 223, 247, 262, 305, 308, 309
Westerlauwerse ambtseden [plattelandsge-rechten] (App. 867) 155
Willekeuren van de Opstalsboom (App. 633) 110, 347, 364
Willekeuren van de Vijf Delen (App. 896) 100, 101, 168, 169
Willekeuren van Utingeradeel (App. 916) 91
 woede (zie ook: *hei, mod*) 121, 141, 153, 193, 194, 197, 198, 259, 260
 woesting 157, 173, 246
 Wondenman 213-215, 299, 300
 wondlijst 19, 53, 60, 62, 67-71, 74, 79, 81, 82, 100, 106, 207, 323
 wondregistratie > 'schrijven' van wonden, taxeren
 wraak 13, 20, 50, 53, 57, 58, 60, 62-64, 81, 83, 105, 123, 125, 131-133, 136, 138, 149, 153, 160, 254, 322
- Zeelanden, Zeven (zie ook: Opstalsboom-verbond) 110, 118
 zintuigen, vijf 32, 180, 183, 228, 261, 263-267, 269, 270, 272, 280, 301, 321, 327
zero-sum game > nul-somspel
Zeventien Keuren (App. 627) 17, 23, 85, 86, 100, 103, 105, 109, 110, 114, 117, 118, 169, 174, 246, 255, 258, 269, 286
 Zodiacman 43, 299
 zoenhuwelijk 148, 317, 328
 zoon (zie ook: handen, de zes) 52, 129-132, 135, 137, 141, 143, 144, 146, 155, 173, 254, 256, 257, 280, 287, 289, 327
 zuster (zie ook: handen, de zes) 135, 146, 254, 256-259, 280, 284, 288, 327

Voor Vrije Friezen draaide alles om eer. In hun autonome gebiedjes langs de Nederlandse en Duitse Noordzeekust werd menige vete uitgevochten omdat men zich in zijn eer voelde aangetast. Wat werd gerekend tot schending van de eer is vastgelegd in zogenaamde Oudfriese boeteregisters: letselschadelijsten met opsommingen van verwondingen, beledigingen en andere geweldsdaden met bijbehorende schadevergoedingen. Vetes konden worden voorkomen of beslecht door voor het gerecht compensatie te claimen op basis van deze rechtsteksten.

Nijdam's historisch-antropologische analyse van de boeteregisters, waarvan de tekstoverlevering is vastgelegd op de cd-rom, verheldert niet alleen de concepten eer en lichaam en hun onderlinge relatie, maar laat ook zien dat het beeld dat Friezen van het fysieke lichaam hadden, implicaties had voor de manier waarop zij het sociale en het politieke 'lichaam' definieerden. Deze drie lichamen vormen de bestanddelen van een model van belichaamde eer dat op meerdere culturen toepasbaar is.

MIDDELEEUWSE STUDIES EN BRONNEN CXIV

